

Παροράματα τεύχους 64

— Από δικό μας λάθος, στο τεύχος 64, δεν μπηκε επιστολή ως συνέχεια εκείνη που αναφερόταν στη "Λαογραφική συλλογή Οσσοσ". Ακόμα, οι φωτογραφίες που συνοδεύουν τις επιστολές έχουν αντιστραφεί. Στο τεύχος αυτό δίνομε λοιπόν την εικόνα από τη "Λαογραφική συλλογή Οσσοσ" ενώ στο προηγούμενο τεύχος εικονίζεται ο παραδοσιακός μύλος Ουζούνι. Η επιστολή ακολουθεί στις Εξιδήσεις.

— Στο άρθρο της Βίβλα Αλεξίσινα ("Αρχαίες πόλεις και κώμες").

— στις σελ. 21, 22 αναφέρεται πολλές φορές η πόλη Στόβι. Πρόκειται για το όνομα της αρχαίας πόλης της Μακεδονίας Στόβι.

— Σελ. 22, 1η στήλη, στ. 12 εκ των κάτω, γράφεται: στο κιοκράνο του τριβέλου, αντί του τριβήλου.

— Σελ. 27, 2η στήλη, στ. 24 εκ των κάτω, αντί: Ο Σέρνιος Βάχου, να διαβασθεί: Η βασιλική Σερνίου και Βάχου.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Υπόμνημα για την κατεδάφιση του παραδοσιακού Αλευρόμυλου Ουζούνι στην Όσσα

Από την ίδια ομάδα που συμμετέχει στο πολιτικό πρόγραμμα ΝΕ.ΑΕ. μας κοινοποιήσε: "Υπόμνημα για την κατεδάφιση του παραδοσιακού Αλευρόμυλου Ουζούνι στην Όσσα", της οποίας ορισμένα μέρη παραθέτουμε:

(...) Με πολύ μεγάλη μας λύπη και ο-γανάκτηση είδαμε πριν από λίγο καιρό να χάνεται μέσα από τα μάτια μας ένα από τα σημαντικότερα κτίσματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του χωριού μας, που είναι —ή μάλλον ήταν— ο ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΣ ΟΥΖΟΥΝΗ, ένα χαρακτηριστικό κτήριο της βιομηχανικής παραγωγής του μεσοπολέμου, με ορισμένα αυθεντικά και σπάνια μηχανήματα επεξεργασίας της σποχής, που ατυχώς έγινε και αυτό παρανόμως της μπουλντόζας, όπως και τόσα άλλα παραδοσιακά κτίσματα του χωριού μας. Ένα ακόμη, λοιπόν, δείγμα της ιστορίας μας θα έχουμε την "ευτυχία" να το θαυμάζουμε μόνο από ορισμένες φωτογραφίες, που κάποιος "ρομαντικό" και "ονειροπόλο" —γιατί είναι κάποιος έτσι μας χαρακτηρίσαν— έβγαλαν!

Το δειγμάτιο της υπόθεσης είναι ότι στην περίπτωση του Μύλου Ουζούνι υπήρχε ολοκληρωμένη μελέτη αναστήλωσης και αναπαράστασης του αλευρόμυλου, την οποία η ίδια η Κοινότητα

είχε προωθήσει μέσω του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Όρους Βερτίκου και η οποία εκπονήθηκε από αρχιτεκτονικά μηχανικό της Τ.Υ.Δ.Κ. Νομού Θεσσαλονίκης. Η μελέτη ήταν ήδη έτοιμη από το 1994, ενώ η Κοινότητα είχε ζητήσει και τη συνηγορία της 4ης Εφορείας Νεότερων Μνημείων, η οποία και δόθηκε χωρίς καμία αντίρρηση και σε μικρό χρονικό διάστημα.

(...) Γιατί, λοιπόν, τόση δουλειά πήγε ολοκληρωτικά χαμένη; Και τί ειδούς συννενοήσεις έχουν προηγηθεί με τους ιδιοκτήτες;

Μέσω της επιστολής μας αυτής επιθυμούμε να δηλώσουμε επίσημα την αντίθεσή μας σε κάθε είσοδο ανάλογη ενέργεια, που έχει σχέση με την καταστροφή και λεηλάτηση της πολύτιμης πολιτιστικής μας κληρονομιάς και των νεότερων μνημείων, ιδίως όταν αυτή προωθείται από έναν επίσημο δημόσιο φορέα, όπως στην προκειμένη περίπτωση μία τοπική Κοινότητα ...

(...) Σύμφωνα με την 4η Ε.Ν.Μ., "ο οικισμός της Όσσα είναι από τους σημαντικότερους (αν όχι ο σημαντικότερος) παραδοσιακούς οικισμούς της επαρχίας Λαγκαδά του Νομού Θεσσαλονίκης ..."

(...) Επιπλέον, μία άλλη σημαντική έρευνα πραγματοποιήθηκε πρόσφατα, κατά τα έτη 1995-1996, από την "Αναπτυξιακή Εταιρεία Νομού Θεσσαλονίκης Α.Ε.", η οποία χρηματοδοτήσε, στο πλαίσιο της Κοινωτικής Πρωτοβουλίας LEADER, την καταγραφή της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην ύπαιθρο του νομού Θεσσαλονίκης, με ειδικότερη επιδίωξη την ανάδειξη των κτηρίων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Κατά την έρευνα έγινε αξιολόγηση των κτημάτων. Καταγράφηκαν 1700 κτήρια σε 180 δήμους και κοινότητες του νομού. Ανάμεσα στους 180 οικισμούς, διακρίθηκαν έξι με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση κτηρίων Α και Β κατηγορίας, μεταξύ των οποίων είναι η ΟΣΣΑ!!! (Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε τον τόμο "ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΝΟΜΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ", Αναπτυξιακή Εταιρεία Νομού Θεσσαλονίκης 1996).

Γινεται, λοιπόν, αναληθινό το μέγεθος της αξίας της νεότερης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Όσσα και το βάρος της συντήρησής και διάσωσης της, που φέρει η τοπική Κοινότητα και το εκάστοτε Κοινωτικό Συμβούλιο. Είναι καιρός να αντιληφθούμε και να αναλογιστούμε, το μέγεθος της ευθύνης που φέρουμε απέναντι στην ιστορία, την παράδοσή και τον πολιτισμό του νομού μας, καθώς επίσης και στο τί θα είμαστε σε θέση να παρουσιάσουμε ως δείγμα πολιτισμού στις επερχόμενες γενιές, γιατί, όπως είχε πει και η αξιωματίτη Μελίνα Μερκούρη, "— Αλλά θύμω μερκελίον — είναι λάος δικός μέλων!"

(...) Προτείνουμε να αναλάβει η Κοινότητα πρωτοβουλίες αναστήλωσης, αποκατάστασης και ανάδειξης των παραδοσιακών κτημάτων του χω-

ριού. Να εξερευνηθούν τρόποι απαλλοτριώσεως τους, να περιέλθουν τα κτίσματα αυτά στην Κοινότητα και να αποδοθούν μετά τη συντήρησή τους σε όλους τους Οσσοίους, με την ένταξη σ'αυτά πολιτιστικών δραστηριοτήτων, όπως Λαογραφικό Μουσείο, Πολιτιστικό Κέντρο, Εκθεσιακή Αγροτική Ζώνη, με θέματα την υφαντική, τη βυρσοδεψία-τοαγκαρική, την αναστομια και το κρασί, αλλά και τη δημιουργία παραδοσιακών ξενώνων για τη φιλοξενία τουριστών, επισκεπτών και διαφόρων φοιτητών, που θα μπορούν να μελετήσουν το περιβάλλον, την ιδιαιτερότητα αρχιτεκτονική και την ιστορία του τόπου μας (...).

Δηλώνουμε για άλλη μια φορά την αντίθεσή μας στην **απαράδεκτη και εύκολη λύση της κατεδάφισης!**

Ο Πολιτισμός είναι κτήμα όλων των ανθρώπων και οι πράξεις μας θα κριθούν από τις επερχόμενες γενιές. Γι'αυτό, κάθε βήμα μας θα πρέπει να είναι προσεκτικό και συνετό, σεβόμενα την κληρονομιά που μας μεταφέρουν οι παππούδες μας και μεταφέροντας τα στοιχεία του παρελθόντος, ανέθετα, στις επερχόμενες γενιές και διασώζοντας τα συγχρόνως τα αυθεντικά στοιχεία της εθνικής πολιτιστικής μας φυσιογνωμίας και ταυτότητας ... προτού όμως να είναι πολύ αργά ...

Η "Καμάρα"

Η αψίδα του Γαλερίου, έργο του 3ου αιώνα μ.Χ., που είχε καταπέσει από τη

ρίσματα στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, αντηρήθηκε, αποκαταστάθηκε και αποκαλύφθηκε και πάλι στους περαστικούς. Τώρα πια μπορεί κανείς να θαυμάσει την γλυπτή αφήγηση της νίκης του αυτοκράτορα Γαλερίου κατά των Περουσίων (296-297 μ.Χ.), μάχες, θυσίες και τα πορτραίτα των ηγεμόνων της Τετραρχίας. Ακόμα, σχεδιάζεται η αποκάλυψη της βάσης και των άλλων πεπρωτων του ανατολικού τοδού και του τμήματος της πομπικής οδού που συνδέει την Καϊμαρά με τη Ροτόντα.

Στους Φιλίππους

Η μοναδική μέχρι σήμερα, στον ελληνικό χώρο, ψηφιδωτή παράσταση σκηνών ιπποδρομίου: τέθριππα, όλοια, μίμοι, θεατές, αποκαλύφθηκε στους Φιλίππους κατά τη διάρκεια των φετινών ανασκαφών σε ρωμαϊκό πολυεδομικό τετράγωνο ανατολικά του forum. Η μοναδικότητα των παραστάσεων είναι ευαίσθητο θέμα το κοινό ώστε να θεωρήσουμε εξίσου σημαντική την πολιτισμική κληρονομιά μας των ρωμαϊκών χρόνων με εκείνη των άλλων περιόδων.

Αποκάλυψη βαλανείου

Στη διάρκεια εκκαοφής για την κατασκευή του πάρκινγκ της Βουλής, πίσω ακριβώς από το μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη ήρθε στο φως ρωμαϊκό λουτρό με ανιχνύσιμους ψαφιδωτού νερό από τον Ηρόδοτο, με εγκαταστάσεις σύνθετες, προσεκτικά φτιαγμένες και σχετικά καλοδιατηρημένες. Ακόμα αποκαλύφθηκαν εργαστήρια, όπως ένα χυτήριο, και διαμορφώνεται ένα νέο τοπογραφικό σχέδιο της αρχαίας Αθήνας, άγνωστο μέχρι σήμερα.

Στην Καστοριά

Ο καθηγητής Γ. Χουρμούζαδης ετοιμάζει την Καστοριά ένα Μουσείο-πρόκληση. Σε μακρή απόσταση από την ανακασκή του Δωριπάλου, στην όχθη της λίμνης της Καστοριάς, στο νερό, θα κατασκευαστούν οκτώ στίπια σε φυσικό μέγεθος. Ορισμένα από τα στίπια θα στηρίζονται σε πλατφόρμες που θα ακουμπούν σε πασσάλους στερεωμένους στο βυθό της λίμνης. Όπως εκείνα που βρίσκονται στην Ανασκαφή, θα έχουν τους φουρούς, τα πηγάδια τους και ο, τι άλλο έχει βρεθεί από τη ζωή των ανθρώπων της 6ης-4ης χιλιετίας που ελήσθησαν εκεί. Η συμβολή άλλων επιστημόνων, που ερευνηθούν παράλληλα με τους αρχαιολόγους, είναι πολύτιμη γιατί στα συμπληρωματικά τους στοιχεία, για παράδειγμα, το είδος των φυτών που θα πλαισιώνουν τον οικισμό, ο τρόπος κατασκευής και το σχήμα που είχαν οι βάρκες κ.λπ. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι στον οικισμό του Δωριπάλου βρέθηκε πινακίδα με –μη αποκριμτωγραφημένα ακόμη– γραμμικά σύμβολα,

και μια φλογέρα από κόκαλο πουλιού που παράγει μελωδία και όχι μόνο ήχο.

Έρευνα στο βυθό

Το ρομπότ "Ιάσων" ερευνά τη Μεσόγειο σε βάθος 7000 μέτρων, στα ΒΔ της Σικελίας. Πρόκειται για ιδιόμορφο σκάφος-ρομπότ του Ινστιτούτου Εξερευνησεων του Κονέκτικτ, που διευθύνει ο Ρόμπερτ Μπάλκλιντ. Είναι το πρώτο σκάφος που φτάνει σε τέτοιο βάθος. Τα αποτελέσματα των ερευνών του Ιάσωνα μελετώνται στο Ωκεανογραφικό-Ινστιτούτο Γουίντς Χούλι της Μασαχουσέτης και σύντομα θα δοθούν στη δημοσιότητα. Ο Ρ. Μπ. δουλεύει με υπερσύγχρονα ραντάρ και σόναρ, που μεταφέρουν την εικόνα του βυθού σε ηλεκτρονικά σχηματάκια. Αυτά με τη σειρά τους "μεταφράζονται" και μελετώνται από αρχαιολόγους. Η μέθοδος αυτή ελπίζεται ότι θα αποκαλύψει πολλές πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας που μόνον ακόμα σκετινεί.

Το Παιδικό Μουσείο

Το Παιδικό Μουσείο-Πολιτισμικός Οργανισμός Δήμου Αθηναίων, με τη συνεργασία του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου, άνοιξε από το Σεπτέμβριο και πάλι στο κοινό με ανανεωμένα εκθέματα και νέα εκπαιδευτικά προγράμματα. Το σχολικό χρονιά 1997-98 θα είναι ανοιχτό Δε-Πε-Πα, από τις 09:30 έως τις 13:30, Τε, 09:30 έως 18:30, Σα. -Κυ 10:00 έως 14:00. Ακόμα, εκπαιδευτικά προγράμματα πραγματοποιούνται για 11η χρονιά για μεγάλους και μικρούς. Πληροφορίες: Παιδικό μουσείο, Κιθαρηθναίων 14, 105 58 Αθήνα, τηλ. 3312 995-6 (καθημερινά 9:00-13:00).

Τα αρχαιότερα γεφύρια

Τα αρχαιότερα γεφύρια της Ευρώπης σώζονται στην Ελλάδα. Στέκονται ακόμα και υποθαλάσσια το δρόμο από τη Μυκηναϊκή εποχή (1400-1200), ένα δρόμο της Αργολίδας απ' όπου περνούν ακόμη αυτοκίνητα και φορτηγά! Πρόσφατα, χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία του γιατρού κ. Θ. Γουλινιώτη ο οποίος τα επισήμανε, αρχαιολόγοι και Αρχαιολογική Υπηρεσία επιδιώκουν στη διάσωση και ανάδειξη τους. Έτσι, εκτός από την τεχνολογία των Πρωτοστοιχικών χρόνων, μαθαίνουμε και τους δρόμους που ακολουθούσαν από το Άργος προς την Επιδαύρο.

Αρχαία τεχνολογία

Διευτιχώς μόνο ένα μήνα κράτησε η ε-ξαιρετική έκθεση που οργάνωσε στη Θεσσαλονίκη η ΕΜΑΕΤ, σε συνεργασία με το Τεχνικό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Στην Κρουστοστά της Αρχαίας

Αγοράς παρουσιάστηκαν μακέτες από μηχανήματα – μερικές σε φυσικό μέγεθος – εισαγμικά πολυέμοια, δύο ηλεκτρονικές οθόνες αφής και περιοδικές προβολές μηχανοσκημικών ταινιών με θέμα την αρχαία ελληνική τεχνολογία. Η έκθεση αυτή έφερε μπροστά στα μάτια των επισκεπτιώντων (ζωντανή την εικόνα της εφευρετικότητας των Ελλήνων από την απώτερη αρχαιότητα έως τα βυζαντινά χρόνια, δείχνοντας για άλλη μια φορά την ανεση που είχαν οι αρχαίοι στο να συνδυάζουν τη θεωρία με την πρακτική. Ελπίζουμε κάποια στιγμή η ίδια αυτή έκθεση να πάει και σε άλλες πόλεις.

Οι Μυκηνες ξεχάστηκαν;

Στην αρχή της χρονιάς είχαμε κινητοποιήσει για τη διάσωση-στερέωση τείχους των Μυκηνών. Επανεργαστήσαμε μετά από μισό χρόνο για να ρυθίσουμε που βρίσκεται το θέμα.

Εκπαιδευτικά Πολιτισμικά Δίκτυα

Το κενό που υπάρχει στην εκπαίδευση σχετικά με την πολιτισμική μας κληρονομιά έρχονται να καλύψουν τα Εκπαιδευτικά Πολιτισμικά Δίκτυα. Κάθε Εφορεία και κάθε πολιτισμικός οργανισμός καλείται να οργανώσει ένα δίκτυο σχολείων κάθε βαθμίδας (Δημοτικό-Γυμνάσιο-Λύκειο). Με τη σειρά τους οι διδάσκοντες των σχολείων αυτών και όλοι οι μαθητές θα έχουν συνεισφέρει στην ιδιαίτερη εποχή, η οποία θα παίρνει συγκεκριμένες πρακτικές μορφές ανάλογα με τη βαθμίδα στην οποία βρίσκεται κάθε σχολείο. Τα Δίκτυα αυτά είναι προφανές ότι μπορούν να συνεργασθούν με το σύλλογο γονέων κάθε σχολείου και με όλους τους άλλους πολιτισμικούς φορείς κάθε περιφέρειας, καθώς επίσης και με τους Ο.Τ.Α.

Οι προϊστάμενοι των Εφορειών και οι καλλιτεχνικοί διευθυντές των Οργανισμών που επισπεύσει, ή με τους οποίους είναι προγραμματικά συμβιβασμένο το ΥΠ.Πο, θα αναλάβουν πρωτοβουλίες επαφής με τα σχολεία και με τα γραφεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των Νομαρχικών Αυτοδιοικήσεων. Θα ήταν όμως ιδιαίτερα χρήσιμο να ζητηθεί από τα ίδια τα σχολεία να εκδηλώσουν το ενδιαφέρον και την προτίμησή τους. Για παράδειγμα, ένα σχολείο συνυποδεικνύει με μία κρατική θεατρική σκηνή ή ένα Δ.Η.Π.Θ.Ε. θα μπορεί να παρακολουθεί πρόβες, και γενικά τις διαδικασίες προετοιμασίας μιας παράστασης, να οργανώσει ένα ιστορικό εργαστήριο ή να οργανώσει μια μαθητική παράσταση με τη βοήθεια του μηχανισμού του θεάτρου κ.λπ. Κέντρο των δικτύων αυτών θα είναι: α) Οι Εφορείες Πρωτοστοιχικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, οι Εφορείες Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, οι Εφορείες

Νεωτέρων Μνημείων, με συντονιστές τη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (Κέντρο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων), τη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων και τη Διεύθυνση Αρχαίου Πολιτισμού, α-ντιστοίχα. Τα Λαογραφικά ή άλλα ειδικά Μουσεία που επισπεύονται από το ΥΠ.Π.Ο. ή χρηματοδοτούνται συστηματικά από αυτό μπορούν επίσης να αποτελέσουν σημείο αναφοράς των δικτύων αυτών.

β) Το Εθνικό Θέατρο, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, η Εθνική Λυρική σκηνή και τα ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ., με συντονιστή τη Διεύθυνση Καλών Τεχνών.

γ) Η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, η Ορχήστρα των Χρωμάτων, η Καμεράτα των Φωνών της Μουσικής, ο Οργανισμός Μεγάρου Μουσικής Αθηνών, η Κρατική Ορχήστρα Ελληνικής Μουσικής, ο Σολίστ της Πάτρας και οι μουσικοί θεσμοί του Εθνικού Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων, με συντονιστή τη Διεύθυνση Καλών Τεχνών.

δ) Το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου και το δίκτυο Δημοτικών Κινηματογράφων, με συντονιστή το Τμήμα Κινηματογράφου του ΥΠ.Π.Ο.

ε) Η Εθνική Πνακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, οι εκαισθητικοί θεσμοί του Εθνικού Πολιτιστικού Δικτύου Πόλεων, το Δίκτυο Εκαισθητικών Εργαστηρίων του ΥΠ.Π.Ο., με συντονιστή τη Διεύθυνση Καλών Τεχνών και το Εθνικό Γραφείο Ε.Π.Δ.Π. του ΥΠ.Π.Ο.

ς) Το Κέντρο Φωτογραφίας της Σκοπέλου, με συντονιστή το γραφείο Ε.Π.Δ.Π., κ.λπ.

Τα Εκπαιδευτικά Πολιτιστικά Δίκτυα πρέπει να είναι ευελκύτα, οικεία στους μαθητές, να έχουν την υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας και να διαμορφώνουν μόνο τους τη φωνηγμια τους κώναντας και πλήρη χρήση των δυνατότητων που προσφέρει η "κοινωνία της πληροφορίας" (κόμβος "οΔΥΣΣΕΑΣ" στο Internet με Ενδεικό Δίκτυο Πληροφορικής του Υπουργείου Πολιτισμού, ηλεκτρονική σύνδεση με αρχαία και βιβλιοθήκες, video, CD-Roms κ.λπ.).

Η ιδιαιτερά αυτή επαση των μαθητών με το πολιτιστικό μέ γίνεσθαι, υπό όλες τις μορφές και εκδόχους του και έξω από τις τυπικές δομές της σχολικής τάξης, αφενός μεν δίνει πληρύτερο νόημα σε πολλές από τις δράσεις του Υπουργείου Πολιτισμού, αφετέρου με ολοκληρώνει την εκπαιδευτική διαδικασία.

Ινστιτούτο Κεραμικής

Στη Θεσσαλονίκη, δίπλα στην ανασκαφή της Θέρμης -κοσμολογικό κέντρο ολοκληρωμένης της Μεσοεποχής στα αρχαία χρόνια (7ος-8ος αι.) και πρόδρομος της Θεσσαλονίκης-, που έφθαν στο φως πλήθος αγεία διαφόρων προελεύσεων, πρόκειται να ιδρυθεί Ινστιτούτο Κεραμικής. Στο Ινστιτούτο αυτό θα μελετάται ο πλάσας και τα κεραμικά από όλα τα εργαστήρια του αρχαίου κόσμου.

Κεραμικά

Το Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής (Ιδρ. Ψαροπούλου) διοργάνωσε και φέτος για τους φοιτητές και τους τελειόφοιτους του Πανεπιστημίου Αθηνών σεμινάρια κεραμικής.

Η σειρά των διαλέξεων, που θα πραγματοποιηθούν από τον Ιανουάριο και πέρα, περιλαμβάνει ομιλίες των: Π. Βολαβάνη, "Οργάνωση και λειτουργία των αττικών κεραμικών εργαστηρίων", Ν. Πούλου, "Εισαγωγή στη Βυζαντινή κεραμική", Α. Χαριτωνίδου, "Εισαγωγή στη μεταβυζαντινή κεραμική", Ι. Ιωάννου, "Η μαρουσιώτικη παράδοση κεραμικής", Β. Κυλικούλου, "Οι αρχαιολογικές μέθοδοι για τη μελέτη της τεχνολογίας της κεραμικής", Μπ. Ψαροπούλου, "Τεχνικές κατασκευής κεραμικών στον ελληνικό χώρο", Μ. Γιαννοπούλου, "Μέθοδοι εφυλάξης στη Βυζαντινή και νεότερη κεραμική", Μ. Λυκοδωροπούλου, "Πρόβληματα φθοράς κεραμικών και η αντιμετώπισή τους", Ε. Γρατσιά, "Κεραμικά κλίβανοι - είδη και τρόπος λειτουργίας", Π. Πληροφορίες: Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής, Ηπίτου 8, 105 57 Αθήνα, Τηλ. 325 0678, Fax: 324 1680.

A.I.A.

Οι συνδρομητές του αμερικανικού περιοδικού *Archaeology* έχουν τη δυνατότητα να εγγραφούν μέλη της "Athens, Greece Society", εταιρείας που συστάθηκε πρόσφατα με πρωτοβουλία του *Archaeological Institute of America (A.I.A.)*. Η Εταιρεία, που φιλοξενείται στο Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, θα οργανώνει διαλέξεις, σεμινάρια, εκδρομές και θα προβαίνει και σε εκδόσεις. Για τους συνδρομητές του *Archaeology* η συνδρομή στην Εταιρεία είναι \$ 30. Για τους φοιτητές ο δύο συνδρομές μαζί (*Archaeology* και *Athens Society*) είναι \$ 34. Η "A.S." θα χαρεί να έχει μέλη που διαμένουν εκτός Αθηνών, ώστε να οργανώνουν μετακινήσεις σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Πληροφορίες: *American School of Classical Studies*, οδ. Σουλζής 54, 106 76 Αθήνα, τηλ. 7261 267.

7η Συνάντηση Συντηρητών

Στη Θεσσαλονίκη οργανώθηκε με επιτυχία η 7η Συνάντηση Συντηρητών Αρχαιοτήτων* (6-7/10/97). Την πρώτη μέρα, οι συντηρητές οι οποίοι εργάστηκαν για τις εκθέσεις που έγιναν στη Θεσσαλονίκη μίλησαν για το έργο τους, εκθέτοντας προβλήματα και προβλεπόμενες, ενώ η δεύτερη μέρα, μίλησαν συνηθέστερα για τα προβλήματα της δουλειάς και τις πιο σύγχρονες μεθόδους που χρησιμοποιούνται στη συντήρηση. Η Συνάντηση αυτή ήταν πολύ εποικοδομητική γιατί προώθησε το διάλογο μεταξύ ειδικών που εργάζονται στον ίδιο χώρο.

Η Κολομβία στο Μουσείο Γουλανδρή

Σχεδόν άγνωστη στην Ελλάδα, η αρχαία κολομβιανή τέχνη ήρθε να μας δείξει έναν άλλο τρόπο σκέψης, όπου η τέχνη είναι ένα σύστημα ιδεών, κοσμοπονητικών αντιλήψεων και αισθητικών κατηγοριών που εκφράζονται οπτικά". Εν ολίγοις, είναι μια τέχνη που εκφράζει πνευματικές ανησυχίες και κοινωνικές πραγματικότητες με τρόπο απτό, με τρόπο αρχαίο, παράγοντας έργα πλούσια σε νόημα και αισθητικά άρτια. Η αισθητική δεν αποτελεί στόχο αφηρητής, είναι αποτέλεσμα της πνευματικής αναζήτησης και του σύγχρονου προβληματισμού. "Ισως γι' αυτό και έχει τέτοια αμοσότητα που αγιγίζει τον σύγχρονο άνθρωπο, όποιο και αν είναι το πολιτιστικό του υπόβαθρο. Στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης εκτέθηκαν αγεία και κοσμήματα, των οποίων η επιλογή έγινε με βάση την ιδέα της "ισχύος" και του νοήματος της ως εξουσίας, κυριαρχίας, ηγεμονίας, παράλληλα προς την ικανότητα κατασκευής και δημιουργίας.

Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης

Στις 20 Σεπτεμβρίου εγκαινιάστηκε το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης στα αποκαταστημένα παραδοσιακά βιοτεχνικά κτίσματα της Δημοπόλεως, μέσα σε μια έκταση ενός περίπου στρέμματος. Από την περιοχή αυτή προέρχονται, σε διαδοχικές υδατοπτώσεις, τα νερά της πηγής του Αι-Γιάννη. Στο "ζωντανό" αυτό μουσείο ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να δει και να καταλάβει πως δούλευε ο αλεωρομύλος, ο μηχανοτόμος (μηχανή του 1821), οι μηχανισμοί της νεροτριβής και του βύρσοδεύματος. Ακόμη, περπατώντας στα πολύς κλητόρια, που ακολουθούσαν τη ροή του νερού, φτάνει σε θέσεις όπου γνωρίζει και υπαίθριες δραστηριότητες, όπως το ροκκόκάνο, τις ασβεστηρές, τους πισποτικούς λαχονόκηπτος. Οι παραδοσιακές αυτές εγκαταστάσεις πλαισιώνονται από σύγχρονα μουσειολογικά μέσα που τονίζουν, ελγνώντας τη σημασία της υδροκίνησης στην προβιομηχανική περίοδο και τον ρόλο της στην οικονομία και την επίβωση της παραδοσιακής κοινωνίας. Η εκδρομή αξίζει να οργανωθεί με στόχο την επίσκεψη στο Μουσείο. Αυτό μπορεί να γίνει και με το λεωφορείο (γραμμή Τρίπολης-Πύργου) έως την Καρακάλου, από όπου τηλεφωνάει κανείς για ταξί, ή έως τη μελέτσα, από όπου το Μουσείο απέχει μόνο μισή ώρα δρόμο με τα πόδια.

Η Μονή Αγίου Γεωργίου Μυροφύλλου.

Ένα νημείο κινδυνεύει

Την έκδοση των Πρακτικών της Ημε-

ρίδας, που οργάνωσαν οι κάτοικοι του Μυροφύλλου το περασμένο καλοκαίρι για τη διάδοση της Μονής του Αγίου Γεωργίου, παρουσιάσαν σε εκδήλωση τους οι συλλογές της εν λόγω κοινότητας του νομού Τρικάλων.

Η μονή Αγίου Γεωργίου κινδυνεύει να κατακληθεί από τα νερά της τεχνητής λίμνης, που θα σχηματισθεί μετά την κατασκευή του φράγματος της Συκιάς, σύμφωνα με την προοπτική της εκτροπής του Αχελώου. Η μονή αποτελεί αξιόλογο ιστορικό μνημείο, δείγμα μεταβυζαντινής μοναστηριακής αρχιτεκτονικής και ζωγραφικής, του οποίου η γεωγραφική θέση ευθύνεται για το ότι έμεινε στην αφάνεια και εγκαταλείφθηκε.

Με τις εισηγήσεις τους οι ομιλητές υποστήριξαν τη διάσωση της μονής ως σημαντικό μνημείο της πολιτισμικής μας κληρονομιάς, και ταυτόχρονα παρουσίασαν προτάσεις για την αναστήλωσή και την εξέλιξή του σε ζωντανό κέντρο πολιτισμού στο σήμερα και στο μέλλον. Ακόμα, αναφέρθηκαν στο σύνολο των καταστρωμένων μνημείων της πολιτισμικής μας κληρονομιάς που θα προκληθεί από την εκτροπή του Αχελώου και συζητήσαν τις εφικτές λύσεις.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Μεταβυζαντινή Τέχνη στο ΜΜΑ

Το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών (ΜΜΑ), σε συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη, στέγασε (22/9-7/11/1997) με σημαντικό έκθεση μεταβυζαντινής ζωγραφικής που περιελάμβανε 59 έργα της συλλογής Βελιμέζη και πρώιμα έργα του Δομινίκου Θεοτοκόπουλου. Τον σχολιασμό (πινακίδες δίπλα στα έργα) έκανε η Ν. Χατζηδόκη. Η έκθεση αυτή έδωσε τη δυνατότητα στους επισκέπτες να συγκρίνουν και να αξιολογήσουν έργα κοινής περιόδου και να εμψυχώσουν τη μεγαλοφυΐα του Γκρέκο.

Η Δόξα του Βυζαντίου

"Η Δόξα του Βυζαντίου στο Όρος Σινά. Θρησκευτική θησαυρά από την Ιερά Μονή της Αγίας Αικατερίνης" είναι ο τίτλος της έκθεσης που φιλοξενήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη (23.9-24.10.97). Αν και περιορισμένης ο αριθμής των εκθέματων, η παρουσίαση, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, έργων που ανήκουν στην μονή του Σινά είναι πολύ σημαντική γιατί φέρνει κοντά με την ιστορία ενός από τα πιο απόμακρα κέντρα της Ορθοδοξίας, που έπαιξε κάποτε πρωτεύοντα ρόλο στη διάδοση και εδραίωση του ορθόδοξου χριστιανισμού. Η έκθεση αυτή αποτε-

λεί, εξάλλου, λαμπρό προσώμιο των προσέχων εγγαίων του Μουσείου Μπενάκη, το οποίο θα αναδείξει στο κοινό με την ανανεωμένη του και επεκταμένη μορφή.

Βαλκανική Αρχιτεκτονική

Η έκθεση "Κοσμική Μεσαιωνική Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια, 1300-1500, και η διατήρησή της" διοργανώθηκε από την ΑΙΜΟΣ (Εταιρεία για τη Μελέτη της Μεσαιωνικής Αρχιτεκτονικής στα Βαλκάνια και τη Διατήρησή της) και από τον Οργανισμό Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης - Θεσσαλονίκη 1997, καθώς και από ξένους φορείς. Η έκθεση άνοιξε τον Νοέμβριο στο μνημείο Λουτρά "Παράδεισος". Παρόμοια πραγματοποιήθηκε Συνέδριο με τον ίδιο τίτλο, στο οποίο συζητήθηκαν θέματα σχετικά με την εξέλιξη των μεσαιωνικών πόλεων των Βαλκανίων, τους κτίστες, τους μάστορες και τα συνεργεία στα Βαλκάνια, καθώς και σχετικά με τη διατήρησή και αναστήλωσή των μεσαιωνικών βαλκανικών μνημείων.

Λιμάνια και καράβια στο Βυζαντινό Μουσείο

Είναι ο τίτλος έκθεσης που οργανώθηκε (25/9-30/11/1997) στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς 1997.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Παρία λίθος

Ένα συνέδριο που ασχολήθηκε κυρίως με το ακατέργαστο υλικό παρά με το αποτέλεσμα της κατεργασίας: με το μάρμαρο παρά με το άγαλμα.

2-5 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε στην Πάρο το "Α' Διεθνές Συνέδριο Αρχαιολογίας Πάρου και Κυκλάδων" με θέμα την παρία λίθο, τα λατομεία, το μάρμαρο και τα εργατήρια γλυπτικής της Πάρου. Από τα κατομεία της Πάρου προέρχονται τα πιο ονομαστά γλυπτά της αρχαιότητας (Αφροδίτη της Μήλου, Νίκη της Σαμοθράκης, Ερμής του Πραξέτελη και τόσα άλλα), κατασκευασμένα από την παραγωγή που πήρε το όνομα λυγνίτης, από τον αρχαίο τρόπο φωτισμού (σύμφωνα με την παράδοση) κατά τη διάρκεια της εξόρυξης του πετρώματος. Εκτός από τα θέματα τα σχετικά με τη γεωλογία, την ανάλυση, τη συντήρηση των μαρμάρων, και ειδικότερα του παριανού,

τον τρόπο εξόρυξης και επεξεργασίας του, τη διάδοσή του κ.λ.π., συζητήθηκε το θέμα της προστασίας, ανάδειξης και προβολής των αρχαίων λατομείων στο Μαρφά, προκειμένου να δημιουργηθεί επί τόπου, και μέσα στις υπάρχουσες εγκαταστάσεις του 19ου α.ι., ένα κέντρο Πολιτισμού και Τέχνης, το οποίο να αναδειχθεί ως κέντρο σπουδής του μαρμάρου.

7η Συνάντηση Συντηρητών Αρχαιοτήτων

Η Παλλήνια Ένωση Συντηρητών Αρχαιοτήτων οργάνωσε τη Συνάντηση αυτή (6/10/97) στη Θεσσαλονίκη, γύρω από θέματα που προέκυψαν από τη Θεσσαλονίκη-Πολιτιστική πρωτεύουσα. Συντηρητές διαφόρων ειδικοτήτων, χημικοί, βιολόγοι μίλησαν για τα προβλήματα που συνάντησαν και για τις λύσεις που έδωσαν. Η Συνάντηση υπήρξε ιδιαίτερα εποικοδομητική, καθώς ειδικό που εργάζονταν σε διαφορετικούς χώρους συγκεντρώθηκαν σε μια κοινή προσπάθεια ενημέρωσης και ανταλλαγής απόψεων.

Ναύπακτος χριστιανική

Το Β' Επιστημονικό Συνέδριο της Εταιρείας Ναυπακτιανών Μελετών οργανώθηκε, σε συνεργασία με τον Δήμο Ναυπάκτου, στις 17-19 Οκτωβρίου 1997, με θέμα "Βυζαντινή-Μεταβυζαντινή-Εκκλησιαστική Ναυπάκτος και η περιοχή της". Στο πολύ ενδιαφέρον αυτό Συνέδριο ομιληρήθηκε η εικόνα της χριστιανικής Ναυπάκτου, τόσο από την ιστορική όσο και από την αρχαιολογική άποψη.

Διάλεξη

Την Τρίτη, 20 Ιανουαρίου, στις 7 ακριβώς, ο ακαδημαϊκός κ. Παύλος Μυλωνάς θα δώσει διάλεξη, στην Ακαδημία Αθηνών, με θέμα τον Όσιο Λουκά (βλ. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, τ. 44, Σεπτ. 1992).

ΒΙΒΛΙΑ

Αρχαία αγγεία, στη σειρά «Ελληνική Τέχνη»

Μ. Τιβέριος

Εκδόσεις Αθηνών, Αθήνα 1996

Η εικόνα που σχηματίζει κανείς για τον ελληνικό κόσμο των ιστορικών χρόνων θα ήταν αλογολογούμενη κατά πολύ φωταγωγητή χωρίς τις εύλογες καταθέσεις των αγγείων. Τα χιλιάδες πήλινα αγγεία με γραπτό διάκοσμο που έφθαναν ακέραια ως εμάς - με τον έ-

ρήθμό τους συνέχεια ν' αυξάνει— απα-
 ρτίζουν την πολυαριθμότερη και συνα-
 κτώμενη την αποκρίση για αυτή τη
 πηγή της αρχαίας ελληνικής τέ-
 χνης. Αρκεί να θυμίσουμε ότι τα αττικά
 και μόνον αττικά έφερον την ιδιό-
 τυχα χιάσδε, ενώ σημαντική υπήρξε η
 παραγωγή των άλλων τοπικών εργα-
 στειρίων. Και είναι αναρίθμητα τα γρα-
 πτά όστρακα που, παρά την αποσα-
 φιστικότητά τους, έχουν και αυτό πο-
 λύμητη τη φωνή.

Τα «επιτέλ» όσο και ευπαθή αυτά τε-
 χουργήματα, σε θαυμαστή ποικιλία
 σχημάτων και αδεύραστη συχνά κα-
 τασκευαστική τελειότητα, εκκονογρα-
 φώντας πρώτα μύθους, θρησκεία και
 ταφικά έθνη, και σε δεύτερη μοί-
 ρα όψεις της καθημερινής ζωής, θεα-
 τρικά δράματα, εννοεί μάλιστα με δια-
 θρασμένους αναφορές ακόμη και σε ι-
 στορικά γεγονότα, στοιχειοθετούν ένα
 ανεξάντηλο εικονιστικό πολύπτυχο
 που συμπληρώνει και συχνά διευρύνει
 τις γραπτές και όποιες άλλες μαρτυ-
 ρίες της εποχής. Σύναμα όμως καθέ-
 ρφίζουν τα αγγεία με σφαιρική και
 πλήροτητα τους τοπικούς και γενικό-
 τωτους προσανατολισμούς της ελλη-
 νικής τέχνης, τις αναζητήσεις και τις
 ανάγκες της, σε μια χιάσδε περίπου
 διαδρομή. Σε πολλά μάλιστα περι-
 πτώσεις, μας καλούν να τα αξιολογή-
 σουμε με τα κριτήρια της υψηλής τέ-
 χνης, ενώ μας προειδοίζουν για τη θε-
 ματική και την ποιότητα των χρωμά-
 των της μεγάλης ζωγραφικής του
 5ου και 4ου αι. π.Χ. Και είναι αυτά
 που υποστηρίζουν με τον καλύτερο
 τρόπο το βαθμό εισβολής και συνάμα
 υπαγωγής του εν τέλει ωραίου στην
 καθημερινότητα, καθώς ο προορισμός
 τους ήταν χρηστικός, με την ευρεία
 έννοια του όρου, είτε κάλυπταν τις α-
 νήγκες των ζώντων είτε υπηρετούσαν
 ταφικές πρακτικές. Περαιτέρω, στις
 κατασκευαστικές και εμπορικο-οικονο-
 μικές τους παραμέτρους, προσέφε-
 ροντα τα αγγεία για τη μελέτη οργάνω-
 σης των σχετικών εργαστειρίων, την
 άρθρωση και την εξάλειψη δικτύων
 διακίνησης τους, και βέβαια αποτε-
 λώντας αποτελεσματικό εργαλείο χρο-
 νόλησης στα χέρια του ανασκαφέα και
 του μελετητή.

Στην πλούσια διεθνή βιβλιογραφία, η
 οποία —έξκριντας ουσιαστικά από τα
 μέσα του 18ου αι., οπότε και άρσεντα
 να κυκλοφορούν ευρύτερα για το ελ-
 λάρχιο και το φιλόξενο γυναικέρια
 αρχόν τούμο με σχολαστικά σχέδια
 αρχών αγγείων— με εικονιστικές πα-
 ραστάσεις— απέκτησε επιστημονικό
 περιβάλλον από τον εκπνέοντα 19ο αι.,
 ήρθε να προστεθεί το 1996 ως τελευ-
 τία εργώδης μονογραφία αυτή του
 Μιχάλη Τιβέριου με τίτλο *Αρχαία αγγεία*.

Τη χαριετώσαν ένθερμα, έστω και με
 κάποια καθυστέρηση. Και οι λόγοι εί-
 ναι πολλοί. Από αυτούς να επισημά-
 νουμε ιδιαίτερα εδώ τους βιολογικούς
 και αρχην, αποτελέει ουσιαστικά το
 πρώτο συνθετικό όσο και διεδοκίμο
 στη γλώσσα μας πανόραμα της ιστο-

ρίας της ελληνικής αγγειογραφίας, ε-
 κτεινόμενα σε 398 σελίδες, από τους
 πρωταγωνιστικούς έως και τους ελ-
 ληνιστικούς χρόνους, με πληθώρα
 στοιχείων, έγχρωμες και τις 225 εκά-
 νες αγγείων, εποπτικό πίνακα των σχη-
 μάτων τους (σε. 364-365) και καταπο-
 τιστικό χάρτη των κέντρων κεραμικής
 παραγωγής και εμπορικής εξάπλωσης
 (σε. 366-367). Η άφθονη, έγκυρη βι-
 βλιογραφία που προστίθεται στο τέ-
 λος (σε. 369-383)—ιδίως η θεματική—,
 εκτός από τον τεκμηριωτικό της ρόλο,
 διευκολύνει τον επιδοξό μελετητή και
 τον φιλοπείρηγο αναγνώστη στις πε-
 ραιτέρω αναζητήσεις του, ενώ το ευ-
 ρετήριο των κεραμικών και το γενικό
 ευρετήριο (σε. 384-394) καθιστούν το
 βιβλίο ακόμη πιο ευχρήστο. Ο δεύτερος
 λόγος αφορά τη ζυγα-
 σμένη δομή του καθώς και τον σαφή,
 κατασταλαγμένο επιστημονικό λόγο
 του συγγραφέα, ενός από τους κορυ-
 φαιούς διεθνώς μελετητές της αρχαι-
 ας κεραμικής, ο οποίος ως πανεπιστη-
 μικός δάσκαλος γνωρίζει άριστα να
 εχρημάζει κριτικά ουσιώδες από επο-
 υσιώδες. Ο τρίτος λόγος είναι η από εκ-
 στικής απόψεως άρτια μορφή του βι-
 βλίου και η πρόδηλη μερίδα για την
 υψηλή αισθητική των φωτογραφιών,
 που αφενός αναδεικνύουν το εξελα-
 τικό υλικό αυτό καθ' εαυτό και αφετέρω
 σέβονται τον πνευματικό κόπο του
 συγγραφέα και βέβαια τον απαιτη-
 τικό αναγνώστη.

Στην τριμερή άρθρωση του κυρίως σώ-
 ματος του βιβλίου, άρθρωση που τη-
 ρείται απαρέγκλιτα και στις υπόλοιπες
 μονογραφίες της ίδιας σειράς, υιοθε-
 τήθηκε μια πολύ πετυχημένη συνταγή,
 δοκιμασμένη βάσει από τις ανάλογες
 ογκώδεις μονογραφίες του Γερμανού
 εκδότη Max Hertz. Αναφέρω ενδεικτι-
 κά, λόγω θεματικής συγγενείας, τα έρ-
 γα: «A History of Greek Vase Painting»
 (1962), των P.E. Arias και B.B. Shelton,
 καθώς επίσης το «Die griechischen Vasen»
 (1976) της E. Simon. Στο πρώ-
 το μέρος (σε. 13-48), η γενική εισαγω-
 γή ακολουθείται από δύο εννοιολογικές
 ενότητες για την τεχνική, τα σχήματα
 και τη χρήση των διακοσμημένων αγγεί-
 ων καθώς επίσης για τις πρώτες
 συλλογές και για την ιστορία της έρευνας,
 και, τέλος, από μία τρίτη αναλυτικότε-
 ρη, που εστιάζει να δώσει τους κύρι-
 ος σταθμούς και τα χαρακτηριστικά
 της αγγειογραφίας στη διαχρονική
 της, με έμφαση στις τοπικές επιλο-
 γές και ιδιομορφίες, τη δράση των κύ-
 ριων κάθε φορά κεραμικών εργαστει-
 ρίων καθώς και εξεχόντων ζωγράφων.
 Η ένθετη ομάδα των πολυαριθμών συ-
 νεχόμενων φωτογραφιών (σε. 49-238),
 που απαρτίζει το δεύτερο και μεγαλύ-
 τερο μέρος, έχει στηθεί με τη λογική
 της απεικόνισης ολόκληρου του αγγεί-
 ου, και επιλεκτικά, όπου κρίθηκε απο-
 ρρήττο, μεγεθύνονται λεπτομερώς για
 την ανάδειξη της ζωγραφικής ποι-
 ότητας της παραστάσης. Στο τρίτο μέρος
 (σε. 239-361), σε παραλληλισματική
 αμμοβιάντη με το πρώτο, παρατίθεται
 για την αύξουσα α-

ρίθμηση των φωτογραφιών ο μεστός
 σχολιασμός του κάθε εκκρινόμενου
 αγγείου. Η περιγραφή, ως αναγκαία
 προϋπόθεση για ορθή ερμηνευτική
 προσέγγιση, γίνεται μόνον κατ' οικου-
 νομείαν, αφήνοντας το λόγο στην ίδια
 την εικόνα. Πέρα από την αυτονομη-
 μέν προαγωγή του, το κάθε αγγείο
 εξετάζεται συχνά και στις ευρύτερες
 συναρτήσεις του—κατασκευαστικές,
 τεχνολογικές, οικονομολογικές κ.ά.—,
 με επορκείς πληροφορίες για την ονο-
 μασία και την «ταυτότητα» περιώνυ-
 μων ζωγράφων. Έτσι, παρά τον «ημι-
 μυστικό» χαρακτήρα του τρίτου μέ-
 ρους, αναυτινείται ε' από εν πολ-
 λές ολόκληρη η ιστορία της αγγειο-
 γραφίας με φωτισμό ακόμη και λεπτιών
 πτυχών της. Ενώτε μάλιστα προχωρά
 ο Τιβέριος σε νέες, εύστοχες οικονο-
 μογραφικές παρατηρήσεις και σε ανα-
 βουήτη παλαιότερων ερμηνειών, όπως
 λογουχάρη στην περίπτωση της περί-
 φηνης λακωνικής μελανοχρωμής κύ-
 κλης του ζωγράφου του Αρκεσάου
 στην Bibliothéque Nationale του Παρι-
 σιού (αριθ. εκ. 66, σε. 276-277), ή α-
 κόμη στην περίπτωση του αττικού ερμυ-
 μιστικού χαρακτήρα του ζωγράφου
 της Ορείθειας στο Μόναχο (αριθ. εκ.
 137, σ. 310) και την αττική αρμολλοειδή
 ληκούσο του Ξενοφάντη στο Εριμύδι
 (αριθ. εκ. 187, σε. 337-338). Συγκρινόμε-
 με τα προαναφερθέντα ομόλογα βιβλία
 των εκδόσεων Hirtner, η μονογραφία
 του Τιβέριου προσφέρει
 διευρμένο τον χρονικό ορίζοντα της
 αγγειογραφίας με την εννοιαστική κα-
 τ'ωτάλαστική δειγμάτων, που η Simon
 άφησε έξω από την προβληματική της,
 όσο και ελληνιστικών, που αποσιωπεί
 από τους Arias-Shefton. Με τα δύο αυ-
 τή βιβλία, ωστόσο, συσταίζονται τα
 «Αρχαία αγγεία» του Τιβέριου όχι μόν-
 ως προς την όλη δομή αλλά και ως
 προς το σκεπτικό επιλογής των παρου-
 ασιζόμενων έργων.

Με πρωταρχικό κριτήριο την υψηλή
 ζωγραφική ποιότητα, η ιστορία της αγγειο-
 γραφίας γράφεται ουσιαστικά μέ-
 να από τις κορυφώσεις της, γεγονός
 που δημιουργεί στον μη ειδικό την πα-
 ραπληκτική εντύπωση ότι ολόκληρη η
 αγγειογραφική παραγωγή δεν ήταν
 παρά μια απελευτητή σειρά αριστοτυ-
 γημάτων. Ενώς τέτοιες προσανατολι-
 στικές προς τα επόμενα έργα της ελλη-
 νικής γενικότερα τέχνης, κληροδοτή-
 τή τους από τον 18ο αι., είχε βρεί, στον
 τόμο της αγγειογραφίας, την οπή έκ-
 φραση του στο μνημειώδες τρίτομο
 έργο του A. Furtwängler & G. Reichhold,
*Griechische Vasenmalerei. Auswahl
 hervorragender Vasenbilder*, III (1904-
 1932). Χωρίς να παραβλέπουμε τις στα-
 θερές προβλεπόμενες της σειράς «Ελ-
 ληνική Τέχνη», στην οποία εγγράφηται
 η μονογραφία του Τιβέριου, και τους
 τύχες εκδοτικών περιορισμών, πι-
 στύουν ότι η ιστορική παράδοση των
 κλασικών ταπεινότερων έργων, σηματο-
 δώνοντας σαφέστερα τις δικαιοματικές
 του ποιοτικού φαινομένου, θα έδινε από
 μέτρο συγκρίσης για την ακόμη καλύ-
 πτερ εκτίμηση των υψηλών έργων.

Ευδόκιμο εθίμα να θεωρείται το βιβλίο, το οποίο, ανάμεσα σε άλλες αρετές, από τη συλλήθη του κλάσας, στοιχείο ευθόδοιο σε ένα συγκεκριμένο αναγνωστικό κοινό. Και από την άποψη αυτή η μονογραφία του Τίβεριου είναι διπλά ευδόκιμη. Γιατί, ενώ εισάγει με λίγη μεσότητα τον αμύητο στον θαυμάσιο κόσμο των αγείων, κρατά ταύτοχρονα αμείωτο το ενδιαφέρον του εδίκου, κυρίως λόγω του αναγνωμένου προβληματισμού που ανέπτυξε από την πλέον πρόσφατη και δίκαιη βιβλιογραφία όσο και από τις προσωπικές έρευνες του συγγραφέα.

Χρήστος Μπουλιώτης

Αθήνα, δοκίμες και θεωρήσεις
Αλέξανδρος Παπαγεωργίου-Βενετίας
 Οδύσσειας, Αθήνα 1996
 Σελίδες 280, 41 πίνακες εικόνων, βιβλιογραφία

Ο καθηγητής Α. Παπαγεωργίου-Βενετίας, αρχιτέκτων και πολεοδομός, με πολυετή θητεία στα Πανεπιστήμια της Λουβάν και του Μονάχου, κατέχει ήδη —μετά και από την πρόσφατη ταύτοχρονη δημοσίευσή των δύο μεγάλων μελετών του: *Hauptstadt Athen, ein Stadtgedanke des Klassizismus* (Η Αθήνα πρωτεύουσα ενός κλασικιστικού «στοχασμού» του κλασικιστικού *Deutscher Kunstverlag, Muenchen, 1994*) και *Athens, the Ancient Heritage and the Historic Cityscape in a Modern Metropolis* (Αθήνα, η αρχαία κληρονομιά και η ιστορική εικόνα της πόλης σε μια σύγχρονη μητρόπολη, *Archaeological Society of Athens, Athens, 1994*) — διακεκριμένη θέση μεταξύ των ερευνητών των πολεοδομικών και άλλων πραγμάτων της Αθήνας.

Ο τόμος *Αθήνα, δοκίμες και θεωρήσεις*, που κυκλοφόρησε πριν μισόν, δεν έχει τον μονογραφικό χαρακτήρα των μελετών αυτών. Συγκροτείται δεκαεπτά ε-τεροεξή διόλου-μελετήματα δημοσιευμένα ως άρθρα σε περιοδικά (πολλά από αυτά σε τεύχη της *Αρχαιολογίας*), ως συμβολή σε συλλογικά έργα ή αυτοτελείς, επιστημονικές ομιλίες και εισηγήσεις σε συνέδρια και, ακόμη, δύο σύντομα αποσπάσματα από τις μεγάλες μελέτες που προαναφέραμε, που καλύπτουν την περίοδο 1963-95, δηλαδή από τις πρώτες «δοκίμες» του τριαντάχρονου τότε συγγραφέα, ως τις ώριμες κριτικές «θεωρήσεις» που πάνω στο μεγάλο ζήτημα της μορφής και της ζωής των πόλεων με ιστορία, και ειδικά της Αθήνας.

Τα κείμενα παρατίθενται με χρονολογική σειρά, πράγμα που επιτρέπει να διαβάσουμε το βιβλίο σαν αυτοβιογραφικό τεκμήριο, τεκμήριο δηλαδή της διαδικασίας προσωπικής και επιστημονικής ωρίμανσης, της εξέλιξης των ενδιαφερόνων και της σκέψης

του συγγραφέα και —εξ αντιδιαστολής— του ενδιαφέροντος για την πρωτεύουσα και των προσπαθειών που απαιτήθηκαν για να βρεθούν τα πράγματα έστω και στο σημερινό σημείο.

Τα τέσσερα πρώτα κείμενα είναι γραμμένα μεταξύ 1963 και 1967, σε μια περίοδο αναμείτρησης, με την (καθυστηρημένη και τις αντιφάσεις της ελληνικής πραγματικότητας, πριν ο Α.Π.-Β. εγκαταλείψει την χώρα. Αναφέρονται στη διατήρηση της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής της Αθήνας (σφ. 17-27), στην πρόστασις του ιστορικού πυρήνα της Πλάκας (σφ. 29-42) και σε θέματα «Αρχαιολογικής» νομοθεσίας (σφ. 43-58) και μεθοδολογίας συντήρησης και ανάπλασης συνόλων (σφ. 59-70), σε μια εποχή, όταν η διατήρηση της νεότερης αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής κληρονομιάς «δεν είχε καν διαγραφεί σαν στόχος» (σ. 17).

Πάντως οι εξελίξεις επιβεβαίωσαν την εγκυρότητα και την ιδιορρυθμία σύνθεσης των προτάσεων που διατυπώνονται. Ορισμένες από αυτές, εξακολουθούν να αποτελούν ζητούμενα για τις προστατευόμενες —όπως και όσο— τουλάχιστον περιοχές: η ριζοσπαστική απαγόρευση της ανοικοδόμησής νέων κτισμάτων (σφ. 39), η κατεδάφιση των κακόμορφων κτηρίων (σφ. 38, 63), η πρόταση διαμόρφωσης των δημοσίων χώρων, αλλά και των ακτιστών οικοπέδων (σ. 38), η αποτελεσματική οργανωτική δομή (σφ. 41, 66, 67). Άλλες πάλι, όπως η —ορθή βεβαίως— πρόταση κατεδάφισης των αναψυκτικών, συσχετιζόμενες με τις έκτακτες εξελίξεις —σήμερα το υπουργείο Πολιτισμού χρηματοδοτεί τη... συντήρησή τους—, δικαιώνουν την πολιτισμική κριτική που διατυπώνεται. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρώτη, έστω και επηρεαστική, κριτική του Μοντερνισμού στην αρχιτεκτονική (σ. 18), πριν ακόμη δημοσιευθούν αντίστοιχα κείμενα στο εξωτερικό, που συντονίζει τον συγγραφέα με την διεθνή πρωτοπορία της εποχής.

Το «Πολεοδομικό ιδεογράμμα» (σφ. 71-83) του 1974, επιβεβαιώνουν το όνομα του Α.Π.-Β. στον διεθνή στίβο. Θεωρίες αντιληπτικές κείνου της πόλης, που απηχούν στη μελέτη των ψυχολογικών εμπειριών κατά την βίωση του αστικού χώρου, διατυπωμένες από τον Κ. Lynch και με ιδιαίτερη απήχηση γύρω στο 1970, αξιοποιούνται κατά τρόπο πρωτότυπο για την ανάλυση μιας σειράς ζωγραφικών έργων του ελληνοκεντρικού Αιγινηόρος Αστεριάδη με θέμα την πόλη.

Η αναφορά στην Αθήνα της δεκαετίας του '30, που ακολουθεί (σφ. 85-105), είναι το μόνο κείμενο του τόμου που δεν έχει πολεοδομικό περιεχόμενο, έστω και με την ευρεία έννοια είναι ένα intermezzo. Πρόκειται για μια συζήτηση του Α.Π.-Β. με την Μαρία Κοζανιδού-Σταχί, του 1985, για τη δημοιοργική ζωή και τους προσωπικούς πειραματισμούς ενός κύκλου Αθηναίων γύρω από τον ποιητή Ανδρέα Εμπειρικό, του οποίου η Μαρία Κοζανιδού ήταν μέλος.

Απλάγαμένος από την τριβή με την ακρόαση καθημερινότητα, διακρίνει και συσχετίζει τα ουσιώδη και με τον εξοπλισμό της ευρωπαϊκής εμπειρίας τα να ανέγει, όταν αυτό αρμόζει, στη διεθνή τους κλίμακα.

Το κείμενο για το «Νέο Μουσείο της Ακρόπολης» (σφ. 107-111) δημοσιεύθηκε πριν από την προκήρυξη του τελεματικού διεθνούς αρχιτεκτονικού διαγωνισμού, ως συμβολή στον σχετικό διάλογο. Αποδείχθηκε προσηφική. Ο Α.Π.-Β. επισημάνει τους κινδύνους που διαγράφονται από το σγκώδες κτηριοκόλο πρόγραμμα για την πλθώρα των χρήσεων που σχεδιάζεται να συγκεντρωθούν στο νέο οικοδόμημα, καθώς και από τις εναλλακτικές δυνατώτετες χωροθέτησης.

Το επόμενο κείμενο (σφ. 113-133) επιγράφεται «Δημήτριος Πικιώνης, δόση στη μνήμη του δασκάλου μου». Περιλαμβάνει πλήθος στοιχείων ιστορίας της αρχιτεκτονικής τοπίου στην Αθήνα, προσηφονεί τις προφορές για την προσωπικότητα της αναπληρώσεως και τον τρόπο διδασκαλίας του Πικιώνη και —το κυριότερο— διεξοδική ανάλυση της συνθετικής διαδικασίας (σφ. 127-9) και της «μεθοδού δημοιοργικού αυτοσχεδιασμού» (σ. 130), που εκίνους ακολούθησε στη διαμόρφωση του χώρου γύρω από την Ακρόπολη, από ένα ναού ατύπη.

Συστηματική κριτική προσηφίση εφαρμόζεται και στο κείμενο «Η ίδρυση της νέας Αθήνας», του 1989 (σφ. 135-165). Πρόκειται για το εκτενέστερο και ίσως αυθεντικότερο της συλλογής και σημαντικό του τόμου. Ο Α.Π.-Β. παρουσιάζει όλα τα ντυνά πολεοδομικά σχέδια που συντάχθηκαν για την Αθήνα την περίοδο 1830-40, εζηγεί τις πηγές και τις προηποθέσεις τους, αξιολογεί τις συνθετικές πηγές και τις κύριες διατυπώσεις τους, επισημάνει μεταξύ τους διαφορές και τις λεπτομέρειες των τροποποιήσεών τους.

Στο κείμενο «Άρχες και πρακτική του αναπληρωτικού έργου στον Παρθενώνα» (σφ. 165-175), που αποτελείσει εισήγηση στο σχετικό συνέδριο του 1989, προτείνεται η ερμηνεία της αναστήλωσης εν νέει ως άρνησης της ιστορίας, και —ειδικότερα για την Ακρόπολη— η ερμηνεία της εκκαθάρισης των μεταγενέστερων φάσεων και της ολικής αναστήλωσης στην κλασική μορφή ως ακραία έκδοξη της άρνησης αυτής.

Ακολουθεί η πρώτη (1992) επιστημονική δημοσίευση για το παλαιά Ανάκτορο —από τα ελάχιστα αθηναϊκά οικοδομήματα που έχουν κατά καιρούς ανακτιμωμένα ως βάθος έρευνας—, με τίτλο «Ο *Friedrich von Galetz* στην Ελλάδα και η οικοδόμησή του αναπληρωτικής Αθήνας» (σφ. 189-215), που βασιστική στη μελέτη πρωτότυπων σχεδίων τους και άλλων τεκμηρίων, τα οποία βρίσκονται στο Μονάχου.

Το Πολιτιστικό πάρκο της Αθήνας είναι ένα από τα κύρια αντικείμενα ενδιαφέροντος του Α.Π.-Β. Το σχετικό κείμενο (σφ. 217-30) πρωτοδημοσιεύθηκε το

1994. Μετά από ανίχνευση της αρχικής καταγωγή της ιδέας, που έχει ήδη περάσει 160 ετών, και της ιστορίας των διαμορφώσεων του οθωνικού τοπίου κατά την ίδια περίοδο, διατυπώνεται μια σειρά εξαιρετικά ευστόχων παρατηρήσεων, που αφορούν το περιεχόμενο του προγράμματος, τους στόχους των επεμβάσεων, την ανάγκη αποκάλυψης του Δημοσίου Σημειώματος, την κατεύθυνση των συγκεκριμένων παρεμβάσεων, τις λειτουργίες (ανάμνηση οθωνικών και πολιτιστικών εγκαταστάσεων ή "άβατος" ιστορικός χώρος, σ. 227), τον τρόπο προέκτισης του χώρου (στοχαστική περιδιάβαση ή "αεριοποίηση παιζάντας", σ. 228) και άλλα.

Ο Α.Π. Β., πάντως, θεωρεί ότι το ισχύον καθεστώς της πλουραλιστικής δημοκρατίας και του συμβατικού καταναλωτισμού αποκλείει κάθε ουσιαστική αλλαγή και βεβαίως την πραγματοποίηση οραμάτων. Στο δέκατο τέταρτο κείμενο του βιβλίου (σ. 231-38), μια εισήγηση στο Α' Συνέδριο με τίτλο "Ένα όραμα για την Αθήνα" (1994) συνηγορεί υπέρ των "ανεξάρτητων τοπικών παρεμβάσεων", που αξιοποιούν τις εθνικές συγκυρίες και τα απροσδόκητα θετικά δεδομένα και συγκλίνουν στη "συνάντη" αλλά σταθερά ποιότητα βελτίωση του χώρου (ζωής) (σ. 238), και που καλλιεργούν "μόνο κάποιες προοπτικές ελπίδας" (σ. 232).

Ακολουθούν αποσπάσματα των δύο μεγάλων μελετών του 1994. Το πρώτο, "Έρευνα της ιδρυτικής ιστορίας της Αθήνας" (σσ. 239-249) ανακαλύπτει τις αξιόλογες συμβολές στην έρευνα των πρώτων χρόνων της νέας πρωτεύουσας και καταγράφει τα ανοιχτά ζητήματα. Ένα από αυτά είναι η ερμηνεία της "δυσνόητης" διάστασης μεταξύ ενός κολλεκτηκού βουλεύσεως, που θέτει υψηλούς στόχους, και ενός πολιτικο-κοινωνικού θέματος εξαιρετικά αδύναμου" (σ. 249). Το δεύτερο, "Περιηγητικός και αρχαία μνημειακή κληρονομιά στη νεότερη Αθήνα" (σσ. 251-265), θα μπορούσε να είναι μια σύντομη ιστορία του ελληνικού τουρισμού και των μεταβαλλόμενων εστιασμών του.

Το βιβλίο Αθήνα, δοκιμές και θεωρήσεις, είναι γραμμένο κατά τρόπο σαφή, κυριολεκτικό και καιρό. Παρ'όλο το πλήθος των λεπτομερών και των εξαιρετικών πληροφοριών που καταγράφονται, η έμφαση δίνεται στο ουσιαστικό που αναδεικνύεται με απειραστείς και αναγνώσις σε συγκεκριμένες αρχές. Είναι μια αρμόδια εισαγωγή της νεότερης Αθήνας, με πολλαπλές παράλληλες θεωρήσεις και κλειδί για την αντίληψη και κατανόηση τόσο χρόνιων προβλημάτων (ακόμη και αυτών που φρεσύνουν από τα παρεχόμενα τό, όπως π.χ. η ανεξέλεγκτη διάχυση της πόλης), νοσηρώσεων, παλιωμένων και αντιφάσεων, όσο και της επικαιρότητας που καλλιεργεί συνθήκες μόνον επηρεασικά από τα μέσα ενημέρωσης, οι αρχιτέκτονες, οι πολιτικοί, οι σχολαστικοί, όλοι οι φιλοπρόνομοι πολίτες και οι φιλομαθείς νέοι - αλλά κυρίως

αυτοί που αποφασίζουν για τις τύχες της πόλης - πρέπει να διαβούν και να ανταποκριθούν σ' αυτό το βιβλίο.

Γεώργιος Α. Πανέτος

Ιόνια νησιά Νίκος Δεσούλλας

Εκδ. Σύνολο, Αθήνα 1997

Πρόκειται για περιήγηση στα γαλαζοπράσινα νησιά των Επτανήσων. Συνυφείσται από την εισαγωγή του ιστορικού Νίκου Γ. Μοσχόνα, που ξεκινά από πρώιμες εποχές, εντοπίζει τόσο την πρώτη παρουσία του ανθρώπου όσο και τη γεωμυσική εξέλιξη των νησιών στους αιώνες και παρέχει ιστορικό υλικό για την πορεία τους έως και τα νεότερα χρόνια.

Στο συνολικό αποτέλεσμα προσθέτουν, τα αποσπάσματα από έργα Επτανήσιων λογοτεχνών που γίνονται λεζάντες στις φωτογραφίες. Προτίμηση, και έμφαση φαίνεται να έδωσε ο φωτογράφος στην Κέρκυρα - υποθέτουμε, λόγω καταγωγής - στα ηλιοβασιλευμένα και στα ιδιαίτερα έντονα χρώματά της. Το λεύκωμα είναι διγλωσσό - τα κείμενα παραθέτονται και στα αγγλικά.

Λιμάνια και οικισμοί στο Αρχιπέλαγος της πειρατείας. 15ος- 19ος αι. Νίκος Μπελεβλάδας

Εκδ. Οδυσσεύς, Αθήνα 1997

Ένα σημαντικό βιβλίο, αυτό που έγραψε ο αρχιτέκτονας Νίκος Μπελεβλάδας, πάνω σ' ένα σχετικά άγνωστο αλλά σίγουρα γοητευτικό θέμα. Καρπός μακρόχρονης προσπάθειας με πρώτο σταθμό τη διδακτορική του διατριβή στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ. Πολυτεχνείου, ο Μπελεβλάδας για την πραγμάτωση της ερευνητικής του προσπάθειας εντρυφήσε σε ελληνικά και σε αγγλικά και γαλλικά ναυτικά αρχεία.

Οι αγαιοπελαγίτικοι οικισμοί, οι σε κάποια ιστορική στιγμή κάποτε απομακρύνθηκαν από τη θάλασσα προς την ορεινή ενδοχώρα, Εσσηνιστάδων, υπήρξαν σπουδαίοι, και βρίσκουμε στο τέλος της τουρκοκρατίας δεκάδες σημαντικούς παραβαλλόμενοι οικισμούς. Ερωτήματα που για να απαντηθούν δεν θα αρκούσε μόνο η μελέτη των λιμανιών, των τύπων των σκαφών που κυριαρχούν στο Αιγαίο κατά την περίοδο της πειρατείας και η έρευνα σε ναυτικά ημερολόγια και πορτολόγια που περιγράφουν αρκετά αναλυτικά τη διαδικασία προσέγγισης των νησιών. Η σχέση των οικισμών με τη ναυτιλία έπρεπε σπουδαίως να μελετηθεί και από τη θάλασσα. Ο συγγραφέας, με ένα μικρό ιστορικό

ρο, που έδωσε τη δυνατότητα να αναπαράξουν οι αλλοτινές συνθήκες πλεύσης στο Αρχιπέλαγος ανώτερο ποιοτικό υλικό, τα λιμάνια και τις παλιές ρότες του Αιγαίου.

Στην προσπάθεια να εντοπιστούν οι αρχικοί πυρήνες, τα σχηματίσιμα τμήματα, οι δημόσιοι χώροι, οι βίγλες και τα όρια των οικισμών κατά τους αιώνες της πειρατείας φάνηκε ο σημαντικός ρόλος του ναυτικού δρόμου για τη χωροθέτηση αλλά και την εξέλιξη των οικιστικών συγκροτημάτων.

Έτσι, το βιβλίο αυτό του Ν. Μπελεβλάδας, που πλαισιώνεται αποτελεσματικά με χάρτες και ντυσιμμένα, μας δίνει μια ολοκληρωμένη εικόνα με τελενιωμένη ιστορικά και κριτικά άποψη, πρόγραμμα που κάνει το βιβλίο να αποκτά μεγάλο ενδιαφέρον.

Η άρτια τυπογραφική εμφάνιση του τόμου είναι αξία θαυμασμού.

Νικ. Θ. Χαλβής

Ηπειρος 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1997

Η "Εκδοτική Αθηνών" είναι ένας εκδοτικός φορέας με υψηλή ποιότητα προσφορά, που προσφέρει πάντα σημαντικές όσο και χρήσιμες συμβουλές στην ελληνική βιβλιογραφία.

Έτσι, η νέα αυτή έκδοσή της είναι ο δεύτερος τόμος της σειράς "Ιστορική ελληνική χώρα", που εγκαινιάστηκε με τον τόμο Μακεδονία. Στόχος του είναι η παρουσίαση της ιστορικής συνέχειας του ηπειρωτικού Ελληνισμού, που έζησε και έδρασε και λειτουργήσε με ένωση τη συνείδηση της καταγωγής και της εθνικής του ταυτότητας στο συγκεκριμένο χώρο.

Το έργο διακρίνεται για δύο ουσιαστικές καινοτομίες: για πρώτη φορά στη διεθνή βιβλιογραφία παρουσιάζεται ενιαία η ιστορία της Ηπείρου, από τα παράγια χρόνια έως σήμερα, και παράλληλα σκιαγραφούνται πάνω στον κομβό των ιστορικών γεγονότων οι θεσμικοί, ο κοινωνικός και πνευματικός βίος, καθώς και οι πολιτισμικές αξίες σε όλες τις επιμέρους εποχές. Το κείμενο, εδωλλογρόντως με άριστα τελενιωμένα και τελενιωμένα με σύγχρονα πολιτικά εξελίξεων, που επιδρούν καταλυτικά στη διαμόρφωση του πολιτικού γίνεσθαί όχι μόνο του ηπειρωτικού αλλά και της μεζονος βολκανικής περιοχής. Αναμψίβολα η πλοσίωση των κειμένων με μεγάλο αριθμό εγχρωμων εικόνων καθώς και με πρωτότυπους χάρτες και σχεδιαγράμματα αναδεικνύει την αισθητική οριότητα του έργου.

Τα κείμενα του έργου γράφθηκαν από ένα επιτελείο Ελλήνων και ξένων επιστημόνων διεθνούς εμβέλειας και κύρους, ειδικών στη μελέτη της ιστορίας και του πολιτισμού του ηπειρωτικού χώρου, και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι

η Ήπειρος, που κυκλοφορεί στα ελληνικά και τα αγγλικά, αποτελεί ένα μοναδικό απόκτημα για την ελληνική και τη διεθνή βιβλιογραφία. Συμβολή στην ιστοριογραφία αλλά και στην αυτογνωσία του λαού μας, και γι' αυτό το πιστεύουμε ότι το βιβλίο αυτό πρέπει να κοσμήσει κάθε βιβλιοθήκη.

Νικ. Θ. Χολέβας

Μέντωρ

Ενημερωτικό Δελτίο της εν Αθηνών Αρχαιολογικής Εταιρείας

Απρίλιος -Ιούνιος, τεύχος 41-42, Αθήνα 1997, και τεύχος 43, Οκτώβριος 1997

Κυκλοφόρησε το τεύχος 41-42, με ενημερωτικά κείμενα σχετικά με τις δραστηριότητες της ΑΕ. Το τεύχος 43 είναι ολόκληρο αφιερωμένο στη βιογραφία του Ιωάννη Δ. Κοντή, ενός από τους πρωτεργάτες της ανόδου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας κατά την περίοδο 1960-67. Γραμμένη από τον Βασίλειο Χ. Πετρόκο, η βιογραφία αυτή ενδιαφέρει, μέσα από το έργο του Κοντή, την ελληνική αρχαιολογική έρευνα.

Η καθημερινή ζωή των Ετρουσκίων

Jacques Neurgon

Εκδ. Παπαθόμης, Αθήνα 1997

Στη σειρά *Asci* και *Polismania* των εκδόσεων Παπαθόμης κυκλοφόρησε σε ελληνική μετάφραση του Σταύρου Βλοντάκη το έργο αυτό του 1961. Γραμμένο για το μεγάλο κοινό, μας αποκαλύπτει τον, σχετικά άγνωστο στην Ελλάδα, ετρουσκικό πολιτισμό, που διατηρούσε στενές σχέσεις με την Ελλάδα και επηρέασε την ανάπτυξη του ρωμαϊκού πολιτισμού.

Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών

Διαλέξεις, συλλ. έργα

Εκδ. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών Αθήνα 1996

Το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, στην προσπάθειά του να συμβάλει και να προσφέρει στην ανάπτυξη της πνευματικής ζωής του τόπου μας, συνέχισε τις ειδικές Μορφωτικές Εκδηλώσεις και κατά την περίοδο 1994-1995.

Σκοπός των εκδηλώσεων αυτών είναι η παρουσίαση των σύγχρονων επιστημονικών επιτευγμάτων του χώρου των θετικών και των ανθρωπιστικών επιστημών καθώς και η προβολή του κοινωνικού χαρακτήρα της επιστημονικής έρευνας. Επίσης αυτή ακριβώς η επιστημονική έρευνα είναι που ενισχύει τη μνήμη και μεγεθύνει την προοπτική, θεωρήθηκε επίκαιρο και ουσιαστικό να συμπιερά-

φθεί στον κύκλο των ομιλιών – μετά το τέλος των οποίων ακολουθούσε πάντοτε συζήτηση μεταξύ ομιλητού και ακροατών – και ο κύκλος με το γενικό τίτλο: **“Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών”**. Και τούτο όχι για να γνωρίσουμε απλώς μια πόλη που μας βιοδοτεί, παρέχοντας απειδιάς όλα τα αγαθά της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και πνευματικής ευρωστίας, αλλά κυρίως για να ενστερνιστούμε το μέγα σύμβολο του ιστορικού και εθνικού μας γίγνεσθαι.

Στον τόμο αυτόν περιλαμβάνονται τα κείμενα των διαλέξεων, οι οποίες έγιναν στο Αμφιθέατρο “Λ. Ζέρβος” του Ε.Ι.Ε. κατά το διάστημα από 25 Ιανουαρίου 1994 έως 29 Μαρτίου 1994.”

Οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι.

Η διαδρομή τους από το 1869 έως σήμερα

Εκδ. Μίλητος, Αθήνα 1997

Από το 1869 έως σήμερα, όλη η διαδρομή που έχουν διανύσει οι ελληνικοί σιδηρόδρομοι, σε άμεση συνάρτηση με την πορεία του ελληνικού κράτους από τότε ως τις μέρες μας, καταγράφεται στις σελίδες του λευκώματός, για το οποίο εργάστηκαν μέλη από το Σύλλογο των Φίλων του Σιδηρόδρομου.

Το λεύκωμα περιλαμβάνει πλούσιο υλικό σε φωτογραφίες, διαγράμματα και κείμενα, που μεταφέρουν τον αναγνώστη σ' ένα αισθητικό ταξίδι με προσεγμένη αισθητική. Στοιχεία τεχνικά για τον ειδικό αναγνώστη, σε αρμονικό συνδυασμό με την αλφηβήτα των συμψών για όσους έρχονται σε πρώτη επαφή με το θέμα. Από τα σημερινά τραίνα έως τα σύγχρονα Intercities η διαδρομή 130 χρόνων είναι γοητευτική και θυμίζει ρυθμούς άλλης εποχής – ακόμη και σε αυτούς που δεν τους έζησαν ..

Φωτοχώρος

Περιοδική έκδοση για τη φωτογραφία

Εκδ. Φωτογραφικός Κύκλος, (καλοκαίρι-φθινόπωρο 1997), Αθήνα

Στο γνωστό φωτογραφικό περιοδικό που εκδίδει ο Φωτογραφικός Κύκλος, ανάμεσα στις παρουσιάσεις φωτογράφων-καλλιτεχνών, θα βρείτε και την ταυτότητα του σωματίου που οργανώνει ενδιαφέροντα και χρήσιμα “Σεμινάρια καλλιτεχνικής φωτογραφίας”. Περιεχόμενο: Τεχνικές πληροφορίες για λήψη και εκτύπωση (30 ώρες), ιστορία, αισθητική της φωτογραφίας και κριτική της δουλειάς των συμμετεχόντων (50 ώρες). Διάφορα: ο Πάπας Φίλιππος Διάκονος: 80 ώρες σε τέσσερις μήνες (1ος κύκλος Νοέμβριος-Φεβρουάριος, 2ος κύκλος Μάρτιος-Ιούνιος). Παραδόσεις: κάθε Τετάρτη 5.30-10.30. Ελεύθερη χρήση σκετίνου θαλάμου και βιοβιοθήκης όλη την εβδομάδα. Συμμετέχοντες: ασχέτως ηλικίας αρχάριοι ή

προχωρήσιμοι, ερασιφίλες ή επαγγελματίες. Δυνατή και η παρακολούθηση μόνον του καλλιτεχνικού μέρους (7.30-10.30). Παιτείοιμοι: πώς, χάρη στην ποιότητα της δουλειάς του, ο Φ. Κ. έχει πολλά να προσφέρει, από την Αρχαιολογία. Πληροφορίες: Τσακάλωφ 44, Κολωνάκι, τηλ. 3645 577, 3615 508.

Γραπτός και προφορικός λόγος στην αρχαία Ελλάδα

Rosalind Thomas

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Η μελέτη της ιστορίας και κοινωνιολογίας της ανάπτυξης, της κοινωνικής ιστορίας του βιβλίου, και η σχέση γραπτού και προφορικού λόγου έχει τώρα συμπληρωθεί με τους αναφορές των Η.Υ. Η συγγραφέας, με βαθιά γνώση του θέματος, βέβαια καιρία ερωτημάτων αλλά και αποδείξει την γραφή και τον προφορικό λόγο τη σωστή τους διάσταση ως προς το νόημα, τη διάδοση και τη θέση τους στην αρχαία ελληνική κοινωνία. Η μετάφραση του Δ. Κυρίτση έχει ποιότητα και αποδείξει απόλυτα στην ελληνική αυτή έκδοση το πνεύμα και τη χάρη του πρωτότυπου κειμένου.

L'Histoire no 213

Paris, Sept. 1997

Στο τεύχος 213 (Σεπτ. 1997) του μηνιαίου γαλλικού περιοδικού *L'Histoire* δημοσιεύεται εξαιρετικό άρθρο του Georges Tate, διευθυντή του Γαλλικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Εγγύς Ανατολής και καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Versailles-Saint-Quentin-en-Yvelines, με τίτλο “Ιουστιανός, ο μεγαλύτερος αυτοκράτορας του Βυζαντίου”. Στο άρθρο αυτό ο συγγραφέας γίνεται υπερασπιστής του Ιουστιανού, για τον οποίο έζη επιβίβη πως η προσπάθειά του να ανακαταστήσει τη Δύση υπήρξε η αιτία της κατάρρευσης της βυζαντινής αυτοκρατορίας, και παίρνοντας στοιχεία από τη βιογραφία του, την οποία ετοιμάζει, παρουσιάζει τον αυτοκράτορα σε όλο του το μεγαλείο, υλικό αλλά και πνευματικό και ιδεολογικό.

Έγκλημα στην αρχαία αγορά

Claude Mosse

Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1997

Σπάνιο και ευχάριστο το γεγονός να διαβάσεις μυθιστόρημα από την πένα διαπαιστωμένου επιστήμονα! Στο βιβλίο αυτό, με πλοκή αστυνομικού μυθιστορήματος, ο συγγραφέας μας εισάγει στην καθημερινή ζωή της Αθήνας. Βλέπουμε τη ζωή να ξετυλίγεται από το λιμάνι, τον Πειραιά, έως τα μεταλλεία του Λαυρίου. Παρακολουθούμε τους Αθηναίους από την άσκηση των πολιτικών τους καθηκόντων έως τα γλέντια τους. Χωρίς να το καταλάβου-

με, μετέχουμε στη ζωή της Αθήνας των μέσων του 4ου αιώνα π.Χ.

Η κατοικία στην Κρήτη κατά την τελευταία περίοδο της Βενετοκρατίας (περ. 1538-1645)

Ιορδάνης Ε. Δημηακόπουλος
Εκδ. Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, Αθήνα 1997

Περικτική και συνιστική διάλεξη που, αυξημένη με προσθήκες και σημειώσεις, αποτελεί μονογραφία διαρωπική για την ιδιαιτητική αρχιτεκτονική της βενετοκρατούμενης Κρήτης. Επώνυμοι παλαιοί αρχιτέκτονες συνέβαλαν στη δημιουργία μιας κρητικής αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής, μιας αρχιτεκτονικής που συνεχίζει να 'δει μέσα από τερασμια αιώνας συνεχούς χρήσης.

Η συμβολή της Ελλάδος στην δημιουργία και στην ανάπτυξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού

Ευάγγελος Παπαθανασίου
Εκδ. Πανδώρα, Σέρρες 1997

Πρόκειται για μια προσπάθεια ανακτασκευής ή μάλλον "συμπλήρωσης" των θέσεων των ακαδημαϊκών Μπ. Ντροζέλ, ο οποίος θεωρήσει ανυπαρκτή την επίδραση του ελληνικού πνεύματος στη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Ορόγραμμα

Διμηνιαία έκδοση

της ΕΛΕΤΟ

Αθήνα, Ιούλιος - Αύγουστος 1997

Λάβει το 25ο φυλλάδιο που κυκλοφορεί η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας, με σκοπό την "Μελέτη, επινόηση ... και με αποιονήστε τρόπο ανάπτυξη της Ελληνικής Ορολογίας ... Συμβολή στην ανάπτυξη της Ελληνικής Γλώσσας και προώθηση του ρόλου της στη διεθνή Ορολογία ...". Δίπλη: Σωκράτη Τσάκωνα 5, 142 36, Πεντέλη, τηλ. 201 3778.

Μήτρως των Εκκλησιών Ιερουσαλήμ, Θεού κατοικητήριο

Αλεξάνδρος Καριώτογλου

Εκδ. Μιλίτης, Αθήνα 1997

Πρόκειται για πολυτελή έκδοση αφιερωματικού λευκιώματος για το Πατριαρχείο των Ιερουσαλήμων, που επιδιώκει να αναδείξει τους θησαυρούς των Αγίων Τόπων. Το πλούσιο φωτογραφικό υλικό, με την έντονη απόδοση των χρωμάτων, συμπληρώνεται με κείμενα του δρος Αλεξάνδρου Καριώτογλου, με την επιστημονική συνεργα-

σία του φυολόγου-παλαιολόγου, Αγαμέμνονα Τσελέκα.

Παράλληλα, μέσα από κείμενα ιστορικά, πατερικά, περιηγητικά, οριολογικά, καταγράφονται γεγονότα της ιστορίας του Πατριαρχείου και αναδεικνύονται εξέχουσες προσωπικότητες της Ορθόδοξης.

Το λευκιώμα είναι δίγλωσσο (Ελληνικά-Αγγλικά) και διατίθεται σε προστατευτική καλαίσθητη θήκη.

Άνθρωπος

Ετήσια έκδοση, τόμος 13

(1991-1997)

Εκδ. Α.Ε.Ε., Αθήνα - "Δάφνη"

Πετραλώνων Χαλκιδικής, 1997

Κυκλοφόρησε σε πολυεπίδο τόμο (653 σελ.) το ετήσιο όργανο της Ανθρωπολογικής Εταιρείας Ελλάδος, η ύλη του οποίου περιέχει κείμενα: "Ανθρωπολογικά" (2 άρθρα), "Γλωσσολογικά" (2 άρθρα), "Φιλοσοφικά" (1 άρθρο), "Εθνογραφικά-Λαογραφικά" (2 άρθρα), "Ανθρωπολογικά" (2 άρθρα), "Σημειολογικά" (2 άρθρα), "Ποίηση" (1 άρθρο), "Γενικά" (2 άρθρα), "Επιστημονικές των πλειστοκαινικών εργαλείων του Περίδικα Πτολεμαΐδας" (3 άρθρα), "Εικαστικά" (2 άρθρα) και διάφορες ειδήσεις.

Ερυθραία, ένας ευλογημένος μικρόκοσμος στην καρδιά της Ιωνίας

Μαριάννα Κορομηλά, Οθωδής Κοντράρας κ.ά.

Εκδ. Πολιτιστική Εταιρεία

"ΠΑΝΟΡΑΜΑ", Αθήνα 1997

Πρόκειται για ένα ιστορικό, αρχαιολογικό και φωτογραφικό οδοπορικό σε μια περιοχή της αιγιαστικής Μικράς Ασίας, εδβομένητα πέντε χρόνια μετά την Καταστροφή και την υποχρεωτική εκένωση των αιγιασικών παραλιών από τον ελληνικό πληθυσμό. Το "Πανόραμα" κάνει μια τεράστια προσπάθεια διάσωσης, επιλέγοντας τη φωτογραφική αποτύπωση με την πληρότητα με την οποία καλύφθηκε η Ερυθραία. Παράλληλα καταγράφονται οι μνημεία, οι οποίες γίνονται μαζί με τα μνημεία. Χάρη στο έργο αυτό, ένας τόπος τόσο κοντινός και τόσο άγνωστος, πρωτοκατακείμενος από Μινωίτες και Μυκηναίους μετανάστες, ξαναγίνεται οικείο, καταλαμβάνοντας ξανά τη θέση που του ανήκει στην ιστορία του ελληνικού έθνους.

Greek Letters, from Tablets to Pixels

Επιμέλεια

Michael S. Macrakis

Εκδ. Oak Knoll Press, New Castle, Delaware, 1997

Πρόκειται για τα Πρακτικά Συνάντη-

ση που έγινε το 1995, με σκοπό την ευαισθητοποίηση όσων ασχολούνται με την έκδοση και την τυπογραφία στο θέμα του σχεδιασμού ελληνικών αλφαβητών. Καθώς με την εξάπλωση της τυπογραφίας, οι περισσότερες, αν όχι και όλες οι ελληνικές γραμματοσειρές σχεδιάστηκαν και εκτελέστηκαν από ξένους, κλήθηκαν ειδικά να συμβάλουν στο Σημείο. Ομιλητές διαφόρων ειδικοτήτων και εθνικότητων κάλυψαν όλες τις όψεις του θέματος, από την ιστορική εξέλιξη των γραμμάτων, τη διαμόρφωση της ελληνικής τυπογραφίας έως και τη μετατροπή των στοιχείων από χειροποίητα σε ηλεκτρονικά. Τα Πρακτικά εκδόθηκαν σε τόμο 330 σελίδων, με άφιξη εκτύπωσης, πλούσιο εικονογραφικό υλικό και εξαιρετική ποιότητα χαρτί.

"Καλλιθρα", Αρχαιολογικός και Ιστορικός οδηγός Μπάμπης Ιντζερλολογίου

Εκδ. Καλλιθρα, 1997

Στη θέση του σημερινού χωριού Καλλιθρα (Σέξκλια είναι το παλιό του όνομα), 9 περίπου χλμ. νότια της Καρδίτσας, βρίσκεται η αρχαία πόλη Καλλιθρα. Η πόλη αυτή δημιουργήθηκε τον 4ο-5ο α. π.Χ. με τον συνκοισμό γειτονικών κωμών. Ο μικρός αυτός οδηγός, πλούσιος σε εικονογραφικό υλικό (χρωματιστές φωτογραφίες απόψεων τοπίου, αρχαιολογικών θέσεων και μνημείων, με σχέδια και δύο χάρτες εκτός κειμένου), αποτελεί τον καρπό μακροχρόνιας συνεργασίας της If' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Καρδίτσας και της Κοινότητας του Καλλιθρα.

Αρχάνες, μια νέα ματιά στη μινωική Κρήτη

Γιάννης και Έφη Σακελλαράκη

Εκδ. Αμμος, Αθήνα 1997

Πρόκειται για τη δίσημη (πρώην από 800 σελ.) συνθετική δημοσίευση της ανακαφής των Αρχανών, μιας ανακαφής τριάντα περίπου ετών, που ρίχνει φως στην πολυπλοκότητα ενός τόπου με συνεχή κατοίκηση. Είναι ένα εγχειρίδιο για την αρχαιολογία της Κρήτης. Είναι πρότυπο αρχαιολογικής δουλειάς. Στο έργο παρουσιάζονται οι μορφές πολιτισμού και τέχνης που άθισαν στην Κρήτη και αναλύονται διεξοδικά τα στοιχεία που φέρνουν νέες πληροφορίες. Το κείμενο, γραμμένο σε γλώσσα απλή, ρέει ευχάριστα και οι πληροφορίες, κεντρίζουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη, που δεν θα αφήσει το βιβλίο παρά όταν θα το έχει τελειώσει. Η εικονογράφηση του έργου είναι ιδιαίτερα κειμένου και η εκδοτική δουλειά αξιοποιήθηκε.

Η Χάλκιος της Δωδεκανήσου σε παλιούς και σύγχρονους καιρούς

Ευανθιά-Βάσω Αντωνίου
Εκδ. Δημοσίας Βιβλιοθήκης Ρόδου, Ρόδος 1997

Πρόκειται για μελέτη που ερεθάζει σφαιρικά και σε βάθος τις πολιτισμικές εκφράσεις και τον χαρακτήρα της Χάλκιος. Ευχάριστο ανάγνωσμα για όσους σέβονται τον τόπο και την ιστορία του, αποτελεί σοβαρή δουλειά αλλά προσήκη και καλά δομημένη. Σε 370 σελίδες πραγματεύεται: 1. Τη γεωγραφία της Χάλκιος. 2. Την ιστορία της παράλληλα με αυτήν της γειτονικής Ρόδου. 3. Την αρχαιολογία του νησιού. 4. Τις δύο πόλεις της Χάλκιος: Χαυρίο και Ίμφορεός. 5. Το λαό και τη διάλεκτο της Χάλκιος. 6. Το ήθη και τα έθιμά τους. 7. Τι μουσική του νησιού. 8. Τι γεωγραφία. 9. Την κτηνοτροφία. 10. Την σπογγολογία. 11. Την αλιεία. 12. Τι μελισσοκομία. 13. Υφαντουργία-κενήματα. 14. Εκκλησίες και μοναστήρια της Χάλκιος. 15. Μοναστήρια στα μικρά νησιά της Χάλκιος. 16. Εμπνεύσεις των ιδιωμάτων Λέξων, ιδιαίτερα χρήσιμη για συγκριτικές μελέτες, και τέλος 17. Ελληνική και ξένη βιβλιογραφία.

Αγιορειτική μεταλλοτεχνία

Πέτρος Κουφόπουλος και Σταύρος Μαμαλούκος

Εκδ. Π.Τ.Ι.Ε., Αθήνα 1997

Το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα της ΕΤΒΑ κυκλοφόρησε τη μελέτη αυτή, που ασχολείται με τη μεταλλοτεχνία στη μοναστική πολιτεία του Άθω, από τον 18ο έως τον 20ό αιώνα. Πρόκειται για καταγραφή του εθνογραφικού υλικού που σχετίζεται με την παραγωγή και τις ανάγκες της μεταλλοτεχνίας που αναπτύχθηκε στο Άγιον Όρος: αρχιτεκτονική των εργαστηρίων, τεχνικές, εργαλεία, εκθέματα, τομείς μεταλλοτεχνίας. Γίνεται αναφορά στην οικονομική οργάνωση των εργαστηρίων, στους τεχνίτες και στο έργο όσων έχουν εντοπιστεί, μελετώνται αρχεία και γραπτές μαρτυρίες κ.ά.

Ποτάμια, υδάτινοι δρόμοι

Εκδόσεις "Τοπίο", Αθήνα 1997

Πρόκειται για Λεύκιωμα με φωτογραφίες από ποταμούς της Ελλάδος. Ο φωτογράφος Δημήτρης Τσιλίδης ταξιδεύει και αποτυπώνει στιγμές των ποταμών στην πορεία τους από τις πηγές εις θάλασσας. Το κείμενο του Λεύκιωματος, που προτάσσεται των φωτογραφιών, είναι του Γιάννη Ρούκα. Τα ποτάμια της Ελλάδος παρουσιάζονται ως ζωντανές υπάρξεις με ιστορία. Αναβιώνουμε στο χρόνο με κείμενα του Ουίλλιαμ για να καταλήξουμε σε σύγχρονους λογισμούς. Ακόμα, δίνουν στοιχεία για τη ζωή που ενδημεί στους ποταμούς καθώς και για την ποικιλία εκμετάλλευσή τους α-

πό τον άνθρωπο.

Το Λεύκιωμα κυκλοφορεί σε συσκευασία κασετίνας μαζί με το CD "Υδάτινοι δρόμοι", με ορχηστρική μουσική του κιαριστή Μάνου Αναγνώστου, ο οποίος την έγραψε ειδικά για την έκδοση.

Μελέτη συνθηκών και παραμέτρων για χρονολογήσεις υψηλής ακρίβειας με ¹⁴C

Γεώργιος Ε. Φακορέλλης
Διδακτορική διατριβή, Πάτρα 1996

Η εφαρμογή της μεθόδου αυτής (¹⁴C) οδήγησε σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα ως προς την επίτευξη χρονολογήσεων υψηλής ακρίβειας με τη βοήθεια της τεχνικής του αερίου δελταμάτος, που ανήκει σε μια νέα μεθοδολογία. Εφαρμόστηκε σε αρχαιολογικά δείγματα και αποτελεί σημαντική συμβολή στην αρχαιολογική έρευνα.

Οβολός Τιμητική εκδήλωση για τη Μάντω Οικονομίδου

Συλλ. έργο

Εκδ. των Φύλων του Νομισματικού

Μουσείου, Αθήνα 1997

Το πρώτο τεύχος εκδοτικής σειράς, στην οποία δόθηκε ο συμβολικός τίτλος "Οβολός", εγκαινιάζουν οι φίλοι του Νομισματικού Μουσείου. Αυτό αναφέρεται στην εκδήλωση που οργανώθηκε στο Μέγαρο της Παλιάς Βουλής, προς τιμήν της κ. Μάντως Οικονομίδου. Στον "Οβολό" θα δημοσιευτούν διαλέξεις, Πρακτικά συνεδρίων και άλλες επιστημονικές ανακοινώσεις.

Ελληνική παραδοσιακή ναυπηγική

Κώστας Α. Δαμιανίδης
Εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1996

Το έργο καταγράφει μια παράδοση που, στις μέρες μας πια, σβήνει. Κάποτε η παραδοσιακή Ξυλοναυπηγική υπήρξε από τις κορυφαίες εκφράσεις της ελληνικής ευρηματικότητας. Ποικιλία σχεδίων, που εξελίχθηκαν ανάλογα με τις συνθήκες οι οποίες έπρεπε να αντιμετωπιστούν στην πρόξη, μυστικά που περνούσαν από γενιά σε γενιά, σχήματα και χρώματα που μελούσαν μια δική τους γλώσσα. Όλα μιάς θύμησης τα αρχαία καράβια. Ως την ώρα που το χυτευτό πλαστικό πλημμυρίζει τις θάλασσες και η παράδοση περνά στο χώρο της λησμονιάς. Ευτυχώς που υπάρχουν έργα σαν κι αυτό, που καταγράφουν με σχέδια, φωτογραφίες και περιγραφές την παραδοσιακή τεχνολογία και τις τεχνικές, από τις οποίες, κάποια στιγμή, σίγουρα θα αντλήσουμε και πάλι λύσεις.

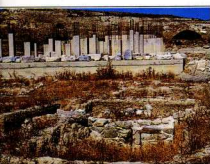
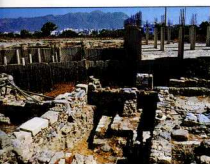
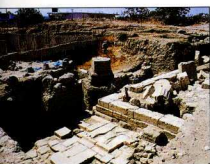
Το ιερό του Απόλλωνα στην Καρδάμνια της Κω

Το χρονικό μιας βάρβαρης καταπάτησης

"Στη δικαιοσύνη η διάλυση του ναού από μπουλντόζα", "Ξενοδοχείο χτισμένο στην Κω πάνω σε αρχαίο ναό", "Οι Βάρβαροι", "Ξενοδοχείο τρώει αρχαία και παρολί", "Εργοπληκτική εταιρεία κατέστρεψε αρχαιότητες", "Τείχη πέτρες και μπουλντόζες": είναι μερικοί από τους τίτλους εφημερίδων που ασχολήθηκαν με την καταστροφή αρχαιολογικού μνημείου στην κοινότητα Καρδάμνιας, στην Κω.

Πρόκειται για δωρικό ναό του Απόλλωνα, χτισμένου στα ελληνιστικά χρόνια, ο οποίος υπέστη την πρώτη καταστροφή από τους χριστιανούς, αφού οι πέτρες, που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή παλατιοκρατικής βασιλικής, η οποία με τη σειρά της έγινε "λατομείο" προς το τέλος του παρανοήτου αιώνα για το νεοουστό χαυρίο της Καρδάμνιας και, κυρίως, για την οικοδόμησή της εκκλησίας του, που είναι αφιερωμένη στα Ενάμημερα της Παναγίας. Στους τουριστικούς οδηγούς του νησιού αφιερώνονται διυτικές γραμμές στο ιερό και τη βασιλική, ενώ μια πινακίδα μόνο σε δρόμο της αγοράς του χωριού με την ένδειξη "οδός Αλάσσανος", συνδέει τον τόπο με το ναό. Ο ναός, που κτίστηκε τον Αρκαίο του 1982 άρχισε οι οικοδομικές εργασίες στο οικόπεδο Πατέρα-Τσαγκαρούλη, στην Καρδάμνια. Το θέμα που αντικρίζει σήμερα ο επισκέπτης δε διαφέρει από το τότε. Το χρονικό της καταπάτησης του σημαντικού αρχαιολογικού τόπου του νησιού μετρά πάνω από 15 χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων κανείς δε φαινόταν να έχει ενεργήσει αποφασιστικά, έτσι ώστε να αποκατασταθεί το μνημείο. Λιτόσο θα ήταν εύλογη μια τέτοια κινήση υπερίσχυση αρμόδιων υπηρεσιών, καθώς και κατοίκων του νησιού, αν σκεφτεί κανείς ότι η αποκατάστασή και η ανάδειξη του ιερού του Απόλλωνα θα συνέβαλλε ουσιαστικά στην αναβίωση της Καρδάμνιας, καθώς και στην οικονομική της ανάπτυξη.

Στο μέσο του οικοπέδου Πατέρα-Τσαγκαρούλη, που έχει έκταση πέντε περίπου στρεμμάτων, έχει ήδη προχωρήσει αρκετά η κατασκευή Ξενοδοχείου από την "ΑΕ Ανεώς - Τουριστικής και Ναυτιλιακής Επιχειρήσεως". Η εκσκαφή μάλλον για την κατασκευή του μνημείου φτάνει σε βάθος 80 περίπου μέτρων, με πλήθος νησιού στα 30 μέτρα. Πρέπει να σημειωθούν ότι το Ξενοδοχείο άρχισε να κατασκευάζεται χωρίς άδεια της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και ότι ενώ η οικοδομική άδεια προέβλεπε 300 τ.μ., το γιατί ξεπερνάει τα 850 τ.μ. Η παρόνση αυτή επέκταση, που είχε ως αποτέλεσμα την κατασκευή τεράστιων υπέργων χώρων και κατά συνέπεια την ολοκληρω-

παθθούν γειτονικά οικόπεδα.

Το οικόπεδο Πατέρα-Τσαγκαρούλη βρίσκεται στη θέση Ηλιούπυρα η Τσουκαλαριά, τοπωνύμιο σχετικό με την εγκατάσταση στην περιοχή από τον περασμένο αιώνα κεραμικών εργαστηρίων. Τα "τσουκαλαριά" αυτά τροφoδότησαν με κεραμικά το νησί ως το 1970 και με την τουριστική ανάπτυξη εκβιομηχανοποιήθηκε και η παραγωγή κεραμικών.

Η σημερινή νέα Καρδάμια κατέγει τη θέση της αρχαίας Αλάσαρνας. Η Αλάσαρνα κατά την αρχαιότητα ήταν κέντρο περιήφησης φυλετικής λατρείας του Απόλλωνα από τους Αλασαρινές. Εδώ και αρκετόν καιρό η συνέχιση της ανασκαφής του οικoπέδου έχει παραχωρηθεί από την ΚΒ' Εφορεία Δωδεκανήσου σε ομάδα του Τομέα Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η καταστροφή όμως έχει συντελεσθεί και ουδείς φαίνεται να προβαίνει σε διορθωτικές κινήσεις. Ωστόσο οι επισκεπτες μένον εκοτακτικοί μπροστά στο θέαμα που απεικονίζουν τα αρχαιολογικά μέρη του ναού δίπλα στην πολυεπίπεδη τοιμενοκατασκευή θραύσματα από κόνιες με ανθεμιωτή επίστεψη και μπετόν αρμέ, χείλη από αγγεία μέσα στα μάζια από την εκσκαφή. Γιατί παραμένουν τα θεμέλια του Ξηνοδοχείου δίπλα και πάνω στο ιερό του Απόλλωνα;

Γιατί να στυγιάζεται η φυσιογνωμία της περιοχής από μια τέτοια βαρβαρότητα; Τις ποίες και τις ενεργεί; Απορίες άλλτες ...

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Από τον κ. Νίκο Λάσκαρη, Δρα Αρχαιολόγο, λάβμαε την ακόλουθη επιστολή:

Το κτήμα Συγγρού και τα μνημεία του.

Αγαπητή Αρχαιολογία

Ο αείμνηστος Ανδρέας Συγγρός, εκτός των άλλων ευεργεσιών, μας κληροδότησε και το κτήμα του στα σύνορα Κηφισιάς-Αμιαρούσιου, όπου εδρεύουν πληθώρα σχολών μέσης εκπαίδευσης του συγκροτήματος των Αναβρύτων. Στους συχνούς μου περιπάτους στο χώρο, από ετών είχα την ευκαιρία να κάνω μερικές παρατηρήσεις που αφορούν τα μνημεία. Αφορμή όμως του παρόντος υπήρξε ένα συμβάν που έλαβε χώρα πρόσφατα και που αφορά το πρώτο αναφερόμενο μνημείο.

Α. Μπροστά από το κτήριο της διοικήσεως βρίσκεται το άγαλμα του Α. Συγγρού, έργο του γλύπτη Ι. Αντωνιάδη του 1980, και λίγα μέτρα δυτικά του το άγαλμα του Πάρι, καθήμενου και φέροντος φρυγικόν σκουφόν. Εκτός από την επιγραφή "ΠΑΡΙΣ", μια άλλη υπο-

δηλώνει τον ποιήσαντα: "Γ. ΜΠΟΝΑΝΟΣ/ΕΠΟΙΕΙ/ΚΕΦΑΛΛΗΝ".

Πριν από πέντε μήνες περίπου ανακάλυψα ότι το δεξί πόδι και το αριστερό χέρι του Πάρι είχαν ακρωτηριαστεί. Συνέλεξα όσα κομμάτια βρήκα στους γύρω χώρους και τα παρέδωσα στην επιστολή του Ινστιτούτου Γεωπονικών Επιστημών, στο οποίο ανήκει ο χώρος 2 και ειδικότερα την Β' ΕΠΚΑ καθώς και την Α' ΕΝΜ. Υπόμην, ότι στο χώρο γύρω από τα αγάλματα περιβαράζονυ καθημερινώς εκατοντάδες μαθητές του προτύπου σχολείου των Αναβρύτων.

Τα άγαλμα πριν από αυτόν τον ακρωτηριασμό, ο οποίος είναι ο δεύτερος, είχε υποστεί και πρώτον, άγνωστο πότε, στο δεξί και στο αριστερό χέρι. Έτσι δεν φαινόταν ούτε το μίλο που κρατούσε στο δεξί χέρι ούτε το ραβδί στο αριστερό. Το έργο χρονολογείται το 1877 (γύφινω πρόπλασμα στη Ρώμη). Άγνωστο πότε μεταφέρθηκε στο μάρμαρο. Το 1904 έγινε αναστήση από τη οικογένεια Συγγρού. Έλαβε βραβείο το 1877 στην εθνική καλλιτεχνική έκθεση Ιταλίας στη Βενετία, το 1888 στην πανελλήνια έκθεση στο Ζάππειο (Δ' Ολύμπια), αργυρό μετάλλιο, και το 1889 Exposition Universelle de Paris, χάλκινο μετάλλιο. Αλύθητο το έργο εκκονίζεται στο Λεύκιωμα, αντίτυπο του οποίου, όπως αναφέρει η Θ. Μαρκάτου, βρίσκεται στη βιβλιοθήκη της Εθνικής Πινακοθήκης. Σε μια πρώτη αναστήση μου στις 23-5-97 δεν μου προκομιστικε φωτογραφία του αγάλματος αλύθητου μαζί με άλλα αγάλματα στο στελεί του γλύπτη βρίσκεται σε Λεύκιωμα του 1889 που ούζεται στο Ε.Λ.Ι.Α., όπως αναφέρει η Θ. Μαρκάτου. Όλες οι παραπάνω φωτογραφίες της πρώτης και δεύτερης καταστάσεως του αγάλματος — η παρουσία είναι η τρίτη — βρίσκονται σε φωτοτυπίες στη διατρήθη της παραπάνω συγγραφόμενος τόμος Β', εκ. 45, 48-50, κείμενο τόμος Α', σ. 69-70, και κατάλογος.

Αναζητήσα βιβλιογραφικές πληροφορίες για τον γλύπτη και ανακάλυψα ότι είναι ένας από τους εγγόνους γλύπτες μας, έργο του οποίου κοσμούν δημόσια κτήρια της πρωτεύουσας αλλά και άλλων πόλεων της Ελλάδας. Γεννήθηκε στο Βουνί της Κεφαλονιάς το 1863 και πέθανε στην Αθήνα το 1939. Σπούδασε στο Σχολείο των Τεχνών, κοντά στον Λόζαρο Φυτάλη και τον Λεωνίδα Δρόση. Μάθητμε επίσης στο εργαστήριο του Δημ. Φυλιπότη. Με την υποστήριξη των αδελφών του συνέχισε τις σπουδές στη Ρώμη. Στη συνέχεια επέστρεψε στην Αθήνα και ανέιξε εργαστήριο στην οδό Μεσογείων 18. Τον Ιούλιο του 1911 διαδέχθηκε στο Σχολείο των Τεχνών το Λόζαρο Σάχο.

Αξίζει να αναφέρει ένα περιστατικό όπου φαίνεται το ήθος του ανδρός. Μόλας έλαβε τον διορισμό, με έντονο υπόμνημα ζήτησε από το Υπουργείο Παιδείας: «1) Ίδρυση ειδικών σπουδαστηρίων για ζωγράφους και γλύπτες.

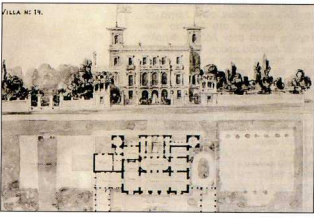
τική καταστροφή των αρχαίων, παραδόξως νομιμοποιήθηκε μετά τη διακοπή των οικοδομικών εργασιών(!). Μια ακόμη εργασία, που δεν προβλεπόταν από την οικοδομική άδεια, ήταν η εκσκαφή που έγινε κατά μήκος του νότιου τμήματος του οικoπέδου, δίπλα στην παραλία, με σκοπό την κατασκευή πιναός. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αλλοιωθούν και ο' αυτό το σημείο σε μεγάλο βάθος αρχαία στρώματα με κτήρια και συγχρόνως να κατα-

Η πρόσοψη της επαύλεως Ανδρέα Συγγρού

Πρόσοψη και κάτοψη της επαύλεως (υδατογραφία).

2) Ανορά εκκείμενος αναγλύματος από την Ακρόπολη και τα μανασεία της Ιταλίας και της Γαλλίας. 3) Πίστωση για μάρμαρα και εργαλεία. 4) Ο διευθυντής της Σχολής να εκλέγεται επίσηος, ποτε ζωγράφος και ποτε γλύπτης. 5) Συνιστά την τύπωση του σύγγραμματος του ζωγράφου Εμμ. Κομυλή "Περί οπτικής και σκιάς ...". 6) Προτείνει την αποτελεσματικότερη χρήση του κληροδοτήματος Αβέρωφ. 7) Ψήφισα ποσού 50.000 δρχ. από την κυβέρνηση υπέρ της καλλιτεχνίας. 8) Να γίνεται επείγουσα διαγωνισμοί για διακόσμηση πλατειών και κήπων – Αυτές οι προπονοιακές για την εποχή του προτάσεις δεν έτυχαν καμιάς προσοχής εκ μέρους του Υπουργείου, όσα ο Μπανάνος υπέβαλε παραιτήση τον Ιανουάριο του 1912. Ανάμεσα στα έργα του Μπανάνου, τα γνωστότερα που βρίσκονται στην Αθήνα είναι οι ανδριάντες των αδελφών Ανδρέα, Μαρί και Παναγή Βουλιάδων στην Εθνική Βιβλιοθήκη, του Ι. Καποδίστρια στο Πανεπιστήμιο, του Ι. Βαρβάκη στο Ζάππειο. Από τις πρώτες, αυτή του Γρ. Μαρσολή στη Μοσόλιο Σχολή. Φιλότεχνος επίσης και πολυδύναμος ταρκό μνημείο στο Α. Νεκροταφείο της Αθήνας και άλλου (Εργονομικά και βιβλιογραφικά στοιχεία από Τ. Σπητέρη, Τρεις αιώνες νεο-

ελληνικής τέχνης 1660-1967, Γ', 1979, σ. 90, και Στ. Λυδάκη, Οι Έλληνες γλύπτες, Η νεοελληνική γλυπτική, Ιστορία, τυπολογία, λεξικό γλυπτών, Εκδ. Μελίσα, 1981, σσ. 92-99, 401-404). Πλήρης περιγραφή του έργου του Γ. Μπανάνου και του αγάλματος του Πάρι στη διατριβή της κ. Θεοδώρας Μαρκότου για τον Γ. Μπανάνο, που υποβλήθηκε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το 1992.

Αυτού του επιφανούς γλύπτη μας το έργο ακριτωπιάστηκε από κάποιον (κάποιους), έδνο έρχο το χώρο ή μαθητής, βάρβαρο ή Έλληνα, ή μίμητας στην προκειμένη περίπτωση οι έννοιες ταυτίζονται: Η εύρεση θραυσμάτων στο γύρω χώρο υποδηλώνει ότι η καταστροφή έγινε "χάριν γούστου", και όχι προς κόσηση κάποιου βίτρινος.

Β. Το κτήριο της επαύλεως δεν είναι άλλο από την επαύλη του Α. Συγγρού, έργο του Ερν. Τούλλερ. Στο αρχείο του Τούλλερ, που βρίσκεται στην Εθνική Πινακοθήκη, αναφέρεται υδατογραφία με αριθμό 118 δίσας, 0,23 x 0,33 και χρονολογία 1880, που παριστά την πρόσοψη του κτηρίου. Από το βιβλίο του Δημ. Παπαδόπου (Ε. Τούλλερ, προσάθεια μονογραφίας, Αθήνα 1973) πορίζομαι τις παρακάτω πληροφορίες: Οι εσοχές κατοικίες του Τούλλερ αυτού του τύπου (ομάδα Γ) έχουν δύο χαρακτηριστικά γνωρίσματα: α) την κυριαρχία ενός πύργου επί του όγκου της οικοδομής και β) την ελάνη εξωτερική διακόσμηση κάτω από το γείσο, επηρεασμένη από τη γερμανική αγροτική αρχιτεκτονική. Η υδατογραφία όμως δείχνει αρκετές διαφορές σε σχέση με το σημερινό κτήριο. Κυριότερη είναι η έλλειψη του πύργου και η διαφορετική άρθρωση του κτηρίου. Αν προέρξει όμως κανείς σήμερα να παραβεί, θα διακρίνει τα ίχνη από τα αφαιρεθέντα διακοσμητικά μέρη, την αμειψή διακόσμηση που περιβάλλει αυτά του υπερυψωμένου ισόγειου, και του αετώματος σε αυτό του πρώτου ορόφου. Βέβαια συχνά ήταν το φαινόμενο την εποχή εκείνη, η τελική εμφάνιση του κτηρίου να διεφέρει από την αρχική σχεδιασθείσα.

Η σημερινή κατάσταση της επαύλεως είναι ελαβηρήτη. Κλειδωμένη και εκτός χρήσεως, με τους εσωτερικούς χώρους γεμάτους επίπλα διαμελισμένα, παράθυρα σπασμένα, εξωτερικοί χώροι γεμάτοι παντός είδους σκουπίδια, οι τοίχοι "διακοσμημένοι" με τις εμμεντικές των αναβρυτοπαίδων, Γ. Στον ίδιο χώρο βρίσκεται και η εκκλησία του Αγ. Ανδρέα, σε ένα όμορφο ασυνήθιστο νεογόνικο στυλ, που παρόμοιο του δεν γνωρίζω αν υπάρχει στην Ελλάδα. Η εκκλησία βρίσκεται σε εγκατάλειψη. Και εδώ σπασμένα τζάμια, εξωτερικοί τοίχοι απολεπιζόμενοι συνεχώς, οι διακοσμησεις των οξυκόρων τούξων εξαφανίζονται, δένδρα έχουν φυτρώσει στη στέγη. Το μόνο μέτρο που έχει ληφθεί εδώ και χρόνια είναι μια περίφραξη, που δεν αρκεί για να εμποδίσει την περαιτέρω ερείπιση

του ναού. Η εκκλησία έχει κρηχθεί διατηρητό μνημείο "με ζώνη προστασίας γύρω του 50 μ." Υ.Α. /Β1/426 /5895/124/23-3-1990, ΦΕΚ 299/Β/7-5-1990, υπεύθυνος φορέας η Ή ΕΒΑ. Παρά την επιστημονική έρευνα που έχουν σε βιβλιοθήκες και ρωτώντας ακαδημαϊκούς δασκάλους, δεν κατάρθωσα να βρω μια στοιχειώδη βιβλιογραφία για το μνημείο.

Η ζώνη προστασίας των 50 μ. συμπεριλαμβάνει στην οκταία της και το άγαλμα του Πάρι και την επαύλη του Τούλλερ. Από την Ή ΕΝΜ, της οποίας αρμοδιότητα είναι τα δύο τελευταία μνημεία, μου εδωλήθη ότι για να επέμβει η Εφορεία θα πρέπει τα μνημεία να έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα. Κάτι τέτοιο όμως δεν βρήκα στον κατάλογο του ΥΠ.Π.Ο. Παρεμβάλλεται επίσης και το ιδιοκτησιακό καθεστώς και η νομική μορφή του φορέα διοίκησης.

Δ. Μέχρι πριν από δύο χρόνια στον κτήριο του κτηρίου του Εθνικού Ιδρυμάτων Αγροτικής Έρευνας βρισκόταν τοποθετημένη σε ειδική βάση μια ανεπίσηρη επιτύμια Ληκυθός με παράσταση Δελφώσεως. Τότε την βρήκα πεταμένη μέσα στο χυρμάρι κάτω από το παραπάνω κτήριο. Ειδοποίησα τη Β.Ε.Π.ΚΑ. Η Ληκυθός μεταφέρθηκε στην αμλή του κτηρίου του Ινστιτούτου Γεωπονικών Επιστημών, σε ειδική ταμειο-νένια βάση αρμόνια από την είσοδο του κτηρίου. Για λίγο έμεινε εκεί, γιατί εξαφανίστηκε. Ειδοποίησα και πάλι την Εφορεία. Δεν γνωρίζω την περαιτέρω τύχη του μνημείου.

Ε. Σε δύο σημεία του κτηρίου σώζονται μεγάλα αεραβελονηκιά όμοια φρονετες άπεργον και περιτένια, που υποδηλώνουν την ύπαρξη κτηρίου στο χώρο. Ήδη στο Α.Δ. 20, 1965, Β1, σ. 112, ο Β. Καλλιπολίτης αναφέρει στην μαρτυρία ευρεθείσα το 1964, και στο Α.Δ. 21, 1966, Α. Μελάνος, σ. 134-140, ο Σ. Κοιμιανούδης μελετά επιστημονικά την ομλή που διατηρεί 36 στήλες με ανάθημα ανδρών μετά πατριωτισμού του 4ου αι. π.Χ., δημάτων Αθηνών, προφανώς του δήμου που θα κατείχε το χώρο (γροαία Β.Ε.Π.ΚΑ, αρ. ευρ. 2283). Στο Α.Δ. 20, 1965, Β1, 119, πιν. 91α, ο Κ. Δαβάρης αναφέρει αντίσημα μεγάλο επιτύμιο αναγλύφου με τον κορμό γυναικείας μορφής (1,13 μ. x 0,51 μ. ομώ) του τρίτου τετάρτου του 4ου αι., ευρεθέν στο κτήριο της Γεωργικής Σχολής.

Να προσθέσω ακόμη ότι και το κτήριο του οικοτροφείου βρίσκεται σε αθλια κατάσταση. Το κινητό αντικείμενα διαμελόμενα και σκροσμημένα, στα τζάμια των παραθύρων μαθαίνουν σημάδι α αναβρυτοπαίδες. Πληροφορηθήκα ότι έχουν μαζευτεί χρίματα και ότι πρόκειται να γίνουν έργα στα παραπάνω κτήρια. Ίδωμεν. Επισυνάπτω φωτογραφίες της εκκλησίας, του αγάλματος του Γ. Μπανάνου και της επαύλεως καθώς και φωτοτυπία του σχεδίου της επαύλεως του Ε. Τούλλερ από το προμηθιουθεν βιβλίο του Δ. Παπαδόπου.